

Geliş Tarihi : 04.02.2022
Kabul Tarihi: 02.12.2022

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XXII/45 (2022-Güz/Autumn), ss. 845-880.

Araştırma Makalesi / Research Article

KIBRIS İLETİŞİM TARİHİNDE VİKTORYA/BAYRAK OPERASYONU VE HABERLEŞME*

Ulvi KESER**

Öz

16 Ağustos 1960 tarihinde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğünde Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar tarafından kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Yunanistan'ın Megali İdea ve Rumların Enosis saplantıları yüzünden ne yazık ki uzun soluklu olmaz. Dönemin Kıbrıs Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis'in yönettiği Akritas isimli derin devlet yapılanması adayı bir Yunan adası haline getirmek ve bütün Kıbrıslı Türkleri adadan atmak için 21 Aralık 1963 günü harekete geçti. Ardından 24 Aralık 1963 günü Kıbrıs tarihine Kanlı Noel olarak geçecek silahlı Rum saldırıları başlar ve devlet de ortadan kalkar. Devlet kademelerindeki bütün Kıbrıslı Türkler artık işlerine gidemez oldu. Bu durum Rumların bütün devlet kurumlarını işgal etmesine ve Kıbrıslı Türkleri aleyhine özellikle Kıbrıs Radyo-Yayın Korporasyonu vasıtasıyla kara propaganda yapmasına da sebep olacaktır. Adadaki mevcudiyet ve meşruiyetlerini göstermek, yaşadıklarını dünyaya anlatmak ve kendi aralarında haberleşebilmek için bir radyo istasyonu kurmak için derhal harekete geçen Kıbrıslı Türkler 25 Aralık 1963 günü ilk defa Bayrak Radyosu vasıtasıyla seslerini duyururlar; ancak bundan daha önce Lefkoşa'da Laleli Camii Sokağı'nda kurulan isimsiz, gizli bir radyo istasyonu daha vardır. Öte yandan gerek Laleli Camii Sokağı ve gerekse Bayrak Radyosu yayınlarından önce gerekli ekipmanın temin edilmesi söz konusudur ve bunun için de TMT'nin Y-I adı verilen özel timi tarafından "Viktorya/Bayrak" adı verilen son derece tehlikeli bir operasyon gerçekleştirilir. Bu araştırma Bayrak Radyosu'nun da temelini oluşturan bu son derece gizli ve bilinmeyen operasyon öncesi ve sonrasını mercek altına almak üzere hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Viktorya, Bayrak, Laleli, TMT, Kıbrıs, Kıbrıslı Türkler, İletişim, Radyo.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Prof. Dr., Girne Amerikan Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dekanı,
(ulvi.keser@gmail.com), (Orcid: 0000-0003-0846-6940).

VICTORIA/BAYRAK OPERATION AND COMMUNICATION IN TURKISH CYPRIOT COMMUNICATION HISTORY

Abstract

The Republic of Cyprus established under the guarantorship of Turkey, Greece, and the United Kingdom by the Turkish and Greek Cypriots on 16th August 1960 unfortunately doesn't long last due to the Greek Megali Idea obsession and Greek Cypriots' Enosis dreams. The deep state structure named Akritas led by the Minister of the Domestic Affairs of the newly-founded state; Policarpos Yorgadjis pushes the button so as to make the island of Cyprus be a Greek island, and kick off all the Turkish Cypriots on the island on 21st December 1963. Then the Greek Cypriot assaults start known to be the Bloody Christmas of the Cyprus History on 24th December 1963, and the state collapses down. None of the Turkish Cypriots continue his official work, such a reason causes the Greek Cypriots to grasp all the state institutions, and get the black propaganda against the Turkish people via Cyprus Broadcasting Corporation. Turkish Cypriots starting to do something so as to improve their existence and legality on the island, to inform the world upon their situation, and keep in touch with them have their announcement on 25th December 1963 firstly by Bayrak Radio. On the other hand, they have managed to form another, nameless, and secret radio station as well in Nicosia Laleli Camii Sokağı. On the other hand, what they have to do just before the broadcasting and communication via Laleli Camii Sokağı and Bayrak Radio Station is to supply the necessary equipment urgently, and a special team of Turkish Resistance Organization named Y-I realizes an extremely dangerous operation called "Victoria/Bayrak" so as to get the above-mentioned equipment. This scientific study aims to focus on the above-mentioned dangerous and unknown operation with pre and after process.

Keywords: *Victoria, Bayrak, Laleli, TMT, Cyprus, Turkish Cypriots, Communication, Radio.*

Giriş

Kıbrıs adası tarihin her döneminde kanlı ihtilaflar, çatışmalar, savaşlar ve göçlerle anılmıştır. Bunun son örneği 1 Nisan 1955'ten itibaren adayı kan gölüne çeviren EOKA tedhiş hareketleridir. Yunanistan'ın Kıbrıs adasını ilhak etme yönündeki çabaları ve Megali İdea olarak bilinen Büyük Yunanistan saplantılarının sonucu olarak 1950 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne yapılan müracaatın ardından bu talebin reddedilmesi Atina'da Yunanistan destekli illegal EOKA terör örgütünün kurulmasına neden olur. Başpiskopos Makarios (Michael Mouskos)'un da desteklediği örgütün lideri ise eski bir Yunan subayı olan ve 16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan hemen önce adayı terk edip Yunanistan'a dönmek zorunda kaldığında emekli bir yarbay olmasına rağmen rütbesi korgeneralliğe çıkartılan Georges Grivas olacaktır. 1 Nisan 1955 sonrası yaşanan kaos, çatışma ve barıştan uzak süreç Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti ile de maalesef uzun soluklu olmayacak ve Kıbrıs yakın tarihine Kanlı Noel olarak geçecek olan 21 Aralık 1963 ve sonrası saldırılarıyla devlet fiilen ortadan kalkacaktır. Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumların kendi bölgelerinde yaşamaya başladıkları, Kıbrıslı Türklere yönelik battaniyeden pile, sağlık malzemelerinden çimentoya hayatın her alanında gerekli malzeme, eşya ve ekipmanın ambargoya uğradığı, Kıbrıslı Türklerin nispeten daha güvenli gördükleri Türk köylerinde toplandığı ve Lefkoşa merkezli olarak da Göçmenköy ve Hamitköy (Hamitmandirez)'de çadır kentlerde yaşamaya başladıkları bu süreç neredeyse 1974 yılına kadar devam edecektir.

1. 16 Ağustos 1960-21 Aralık 1963 Sürecinde Kıbrıs

Yunanistan destekli tedhiş örgütü EOKA Kıbrıs'ta 1 Nisan 1955 tarihinden itibaren hayatı çekilmez hale getirip adayı tam anlamıyla kan gölüne çevirirken Kıbrıslı Türkler de Volkan'la başlayıp Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) ile nihayetlenen bir süreçte can, mal ve namus güvenliklerini korumaya çabalar. 1959 yılına gelindiğinde Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde Londra ve Zürih antlaşmaları sonrasında 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti kurulur ve Başpiskopos Makarios da cumhurbaşkanı seçilir. Cumhurbaşkanı muavinliği ise Dr. Fazıl Küçük tarafından yürütülecektir. Öte yandan bütün hayatı çelişkilerle dolu olarak geçen ve EOKA'nın elinde adeta bir oyuncak olan Makarios¹ 2 Mart 1961 günü EOKA'cı Fotis Pittas'ın Frenaros köyünde dikilen büstünün açılışında EOKA'cıların eserini tamamlamak için beraberlik içinde olmaları gerektiğini ve onların kanlarıyla temelini attıkları binayı tamamlamak işine devam etmeleri gerektiğini belirtir. Diğer taraftan EOKA'nın önde gelen isimlerinden Nikos Sampson'un kurduğu OPEK (Kıbrıs

1 Halkın Sesi, 23 Eylül 1958

Rumlarını Koruma Teşkilatı) 1961 Nisan'ında bir bildiriyle hem Kıbrıslı Türklere ve Türkiye'ye, hem de Kıbrıslı Rumlara gözdağı vermeye çalışır.²

Bu dönemde EOKA'nın bütün ileri gelenleri kilit noktalarda görevlere getirilir ve gizli silahlanmaya da hız verilir. Makarios bunun için bu dönemde bütün gücünü "ortak hiçbir değeri, hiçbir sembolü, hiçbir tarihi geçmiş olmayan"³ Kıbrıslı Türkler ve Rumların yaşadığı adada anayasanın ve özellikle Türklerle ilgili olan 13. maddenin değiştirilmesi yönünde yoğunlaştırır.⁴ Makarios'un ortaya attığı anayasal değişiklikler fikri Kıbrıs Türklerini bir kere daha azınlık durumuna düşüreceği, kurucu antlaşmalara aykırı olduğu ve egemenliği tamamıyla Rumlara verdiği için Türkiye tarafından "Kıbrıs Türklerinin garanti altına alınmış menfaatleriyle belli başlı hakları konusunda varılan anlaşma metinleri üzerinde yeni bir tartışmaya neden olacağından hükümetimiz bu öneriyi kesin bir dille reddetmeye karar vermiştir."⁵ denilerek reddedilir.⁶

Oluşturulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkmaya ve daha sonra ortaya çıkacak olan ELDİK olarak bilinen Yunan Alayı İstihbarat Daire Şefi Dimitrios Yuannides'in yardımlarıyla ortaya çıkan, Makarios'un bilgisi dâhilinde ve bizzat Kıbrıs Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis'in talimatlarıyla hazırlanan Akritas Planı⁷ ile adadaki bütün Türkleri katletmeye yönelik Rumlar oluşturulan cumhuriyetin korunmasına da müsaade etmezler.⁸

Yıllar sonra Ta Nea gazetesinde eski bir EOKA mensubu olan Sinometis isimli bir Rum'un anılarında da Polikarpos Yorgacis'in devletin bütün kademelerinde eski EOKA mensuplarıyla ve polis teşkilatında⁹ nasıl silahlı bir örgüt kurduğu, nasıl teşkilatlandığı ve Aralık 1963'ün hemen öncesinde nasıl hazırlıklar yaptıkları ifşa edilir.¹⁰ Rum tarafının bütün ileri gelenleri ellerine geçen her fırsatta tahrik edici davranışlar ve konuşmalarla Enosis fikrini sıcak tutma gayreti içine girer.¹¹ Makarios'un planı Rum okullarından Rumların kontrolündeki Kıbrıs Radyosu'na kadar bütün imkânların zorlanmasıyla devam eder. Kıbrıslı Türklere

2 Aydın Akkurt, *Bir İhanetin Belgeseli (Dr. İhsan Ali)*, Akdeniz Haber Ajansı Yay., 1996, Lefkoşa, s. 22.

3 ABD Office of The Assistance Secretary of Defense/International Security Affairs, *The Cyprus Conflict and United States Security Interests*, RM 5416 ISA, September 1967

4 The USA Department of State Archive, Telegram 300 from the Department of State to the Embassy in Cyprus; Nicosia, December 31; Department of State, Central Files, 780A.00/12 - 3162.

5 The USA Department of State Archive, Central Files, POL 15 - 5 Cyp. Confidential; Priority. Also sent to Nicosia and repeated to Athens, London, and Istanbul.

6 The USA Department of State Archive, 7 Aralık 1963 tarihinde ABD Ankara Büyükelçiliği tarafından Atina ve Londra Büyükelçiliği yanında Washington DC ve ABD'nin İstanbul Başkonsolosluğuna da gönderilen "Telegram from the Embassy in Turkey to the Department of State; Central Files, POL 15-5 Cyp. Confidential: Priority" şifre telgraf.

7 TMT Mağusa Sancağı mensubu Mert kod isimli Necmi Gençay ile 27 Temmuz 2005 tarihinde Gazi Mağusa'da yapılan görüşme.

8 Halkın Sesi, 28 Ekim 1959.

9 Zenon Stavrinides, *The Cyprus Conflict; National, Identity and Statehood*, Cyrep Publications, Lefkoşa, 1999, s.4.

10 Rauf R. Denктаş, *Rauf Denктаş'ın Anıları-Toplayış*, Cilt X, Boğaziçi Yay., İstanbul, Aralık 2000, s. 65-66.

11 Fahir Armaoğlu, "Crisis The Cyprus Question Initiated In Turco-Greek Relations", *Revue Internationale d'Histoire Militaire*, Ankara, 1988, s. 228

karşı gösterilen bu kin ve nefret duygusu sıradan Rumlar için de geçerlidir.¹² Hemen akabinde Makarios'un Panayia köyünde yaptığı konuşmada da aynı cüret ve intikam duygusu kendisini gösterir.¹³ 10 Şubat 1962 tarihinde Limasol'da bir konuşma yapan İçişleri Bakanı Yorgacis Türkleri "en kötü bir şekilde katliama sebep olan işgal kuvvetlerinin torunları, millî vatandaşlık unvanından mahrum edilmesi gereken muhacirlerin varisleri ve Rumların zararına olarak kendilerine verilen hakları kötüye kullanan kimseler"¹⁴ olarak niteler. EOKA dağıtılmış gibi görünse de silahlarının büyük bir kısmı teslim edilmemiş, oluşturulan yeni hücreler vasıtasıyla hareket hızlandırılmıştır.¹⁵

Makarios'un 30 Kasım 1963'de Türkiye'ye takdim ettiği ve değiştirilmesini istediği 13 madde ile ilgili teklifi Türk hükümetince derhal reddedilir. 13 rakamını çok seven ve uğuruna inanan Makarios'un On İki Ada'dan sonra Kıbrıs'ı da 13. ada olarak Yunanistan'a bağlama isteğinin bir parçası olan¹⁶ bu 13 maddelik teklifle ilgili olarak Kıbrıs Türklerini azınlık statüsüne sokacak ve ülkenin tek meclisli yasama organı olan Kıbrıs Temsilciler Meclisi kararlarını Türklerin veto edebilmesi hakkını ortadan kaldıracak anayasa değişikliğinin kabul edilmemesi üzerine Makarios hükümetteki Türk memurlar ile Temsilciler Meclisi'nin Türk üyelerini azleder ve Türk köylerine korku salmak için başlatılan saldırılar yoğunlaşır.¹⁷ Bu noktada ABD yönetimi adaya dışarıdan herhangi bir müdahale konusunda sert ve açık bir tavır aldığını ortaya koyarken Makarios bir yandan eski EOKA'cılar ve uç bazı güçler tarafından farklı taleplerle köşeye sıkıştırılmaya çalışılırken yine de geri adım atma düşüncesinde değildir.¹⁸ ABD ise bir yandan Makarios'un bu açık tehditleriyle uğraşırken öte yandan Yunan savunma gücü, NATO içindeki pozisyonu ve büyüyen Yunan ekonomisinin ihtiyaçlarının karşılanması gibi sorunlara da çözüm üretmeye çabalamaktadır.¹⁹

2. Akritas Planı'nın Uygulamaya Geçirilmesi

1959 Zürih ve Londra Antlaşmalarından sonra Atina'da yayımlanmaya başlayan ve Kıbrıs'ta EOKA mensuplarına gönderilen "Agonitis/Mücadeleci" isimli gizli Rum gazetesiyle ortaya çıkan, 21 Nisan 1966'da Grivas yanlısı yayımlanan Patris gazetesinin ana hatlarıyla yayımladığı ve EOKA liderlerinden

12 H. Scott Gibbons, *Peace Without Honour*, Ankara, 1969, s. 117

13 Ü. Haluk Bayülken, *Cyprus Question and the United Nations*, Temmuz 1983, Ankara, s. 27. Fikret Kürşad, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi*, İstanbul, Haziran 1978, s. 129

14 Sabahattin İsmail, "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Çöküşü", *Güvenlik Kuvvetleri Dergisi*, Lefkoşa, Kasım 1996, Sayı 30, Özel ek, s. 2

15 Ali Fikret Atun, *Yunan Karakterinin Anatomisi*, Lefkoşa, 1996, s. 81.

16 Rauf R. Denктаş, *Rauf Denктаş'ın Hatıraları*, Cilt 5, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1997, s. 155

17 Telegram from the DOS to the Embassy in Cyprus; DOS, CF, POL 18 Cyp. Confidential, May 23, 1963 Washington DC.

18 Telegram from the Embassy in Cyprus to the DOS; DOS, CF, POL 18 Cyp. Confidential, June 27, 1963 Nicosia.

19 Memorandum of Conversation; DOS, CF, POL US-Gr. Confidential, August 7, 1963 Washington DC.

Polikarpos Yorgacis'den Cumhurbaşkanı Makarios'a, Nikos Sampson'dan Glafkos Klerides'e kadar birçok kişinin kanlı katliamlarından sorumlu olduğu, adını bir IX. yüzyıl Bizans destanından alan Akritas Planı²⁰ böylece uygulamaya konulur.²¹ Bu plan esasında 21 Aralık 1963 tarihinde Lefkoşa'nın Tahtakale Mahallesi'nde başlayan ve tarihe Kanlı Noel olarak geçen kanlı Rum vahşetinin en büyük sorumlularından olan İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis'in Çalışma Bakanı Tassos Papadopoulos, Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi üyesi Nikos Koşsis ve Glafkos Klerides ile birlikte Makarios'un emirleri doğrultusunda hazırladıkları Türkleri imha planıdır ve "Şef Akritas" ismiyle imzalanmıştır. Enosis hayalini gerçekleştirmek amacıyla hükümet içinde bir darbe yapılmasını ve muhalefetin derhal temizlenmesini amaçlayan planda mantıklı ve haklı gibi gösterilecek anayasal değişiklikler esasında adada yaşayan Türk toplumunu en önemli haklarından mahrum bırakacak, devleti ele geçirip Türklerin imhasını amaçlayan faaliyetlerdir.

22, 27, 29, 31 Ocak, 1 ve 7 Şubat 1967 tarihlerinde Patris gazetesinde Akritas Planı ile ilgili olarak açıklayıcı ve tamamlayıcı bilgiler verilir.²² İngilizlere göreyse adada ortaya çıkan hareketlilikle ilgili olarak TMT karargâhı, bölge komutanlıklarına direktif vererek Rumlar tarafından Türklerin haklarına yönelik meydana gelebilecek herhangi bir harekete derhal karşı konulmasını emretmiştir.²³ İngilizler bu arada TMT mensuplarının cesaretleri sayesinde herhangi bir duruma karşı koyabilecekleri ancak gerekirse Kıbrıs Türk Alayı'ndan da destek görecekları, ayrıca Türkiye'den de yardım sağlayacakları konusundadır.²⁴ İngiltere İçişleri Bakanlığı, Mayıs 1963 tarihinde muhtemel bir çatışmayla ilgili olarak adada bulunan TMT üst kademesiyle bölge komutanları, Kıbrıs Türk toplumu liderleri, ayrıca Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı'nda görevli subaylarla TC Lefkoşa Büyükelçiliği görevlilerinden oluşan bir liste hazırlar.²⁵ İngilizler muhtemelen TMT'nin Rum saldırılarına karşı alarm durumuna geçirildiğini tahmin etmekle beraber bu konuda ellerinde pek fazla bilgi olmadığından da yakınır. İngilizler istedikleri türden bilgilere sahip olabilmek için TMT karargâhına veya bölge karargâhlarına sızmak gerektiğinin bilincindedirler ancak "çok sıkı, son derece sadık ve disiplinli" bir örgüt olarak nitelendirdikleri TMT içine sızmak pek de kolay değildir.²⁶ Durum böyle olunca İngiliz idaresinin bir endişesi de bunun Türklerin bir taktik planlaması olduğu ve Rumları böylece korkutacakları şeklindedir. İngilizlere göre Türkler her daim bıçakları törpülemişler ve savaşa hazır durumdadırlar. İngilizlere göre her ne kadar Rumlar da EOKA mensuplarını alarma geçirmiş olsalar da yapılacak

20 H. Scott Gibbons, *Peace Without Honour*, Ankara, 1969, s. 84-85.

21 Rauf R. Denktas, *Rauf Denktas'ın Hatıraları*, Cilt V, Boğaziçi Yay., Temmuz 1997, İstanbul. Ayrıca Bakanız; Zaim M. Necatigil, *The Cyprus Conflict*, Kemal Limited Yay., Lefkoşa, 1982, s. 46-48

22 Pierre Oberling, *The Road To Bellapais*, Columbia University Press Yay., New York, 1982, s. 64.

23 FO.371/168967-XC14311.

24 A. g. a.

25 A. g. a.

26 FO.371/168967-XC14311.

en iyi davranış Rum tarafını herhangi bir tek taraflı hareketten kaçınmalarını sağlamaktır;²⁷ ancak bu konuda Kıbrıslı Rumlar planlarını çok daha önceden hazırlamışlardır.²⁸ Nikos Sampson, 28 Aralık 1988'den itibaren Eleftheria gazetesinde yayımlanan hatıralarında, Makarios'un Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 13 maddesini tadil etme girişimini²⁹ hata olarak nitelendirir ve Kıbrıs'ın taksiminin Makarios'un sunduğu 13 maddelik anayasa değişikliği ile başladığını belirtir. 13 maddelik değişiklik konusunda Türkiye'yi ikna etmeye çalışan Makarios 22-26 Kasım 1962 tarihlerinde Ankara'yı da ziyaret eder.³⁰ Makarios'un 30 Kasım 1963 tarihinde garantör devletler olarak İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'ye verdiği³¹ 13 maddelik bu anayasa değişikliği önerisi sonrasında³² adadaki gelişmeleri yakından takip eden Amerikan istihbarat teşkilatına göre Yunan hükümetinin Makarios'un hareket tarzı ve attığı adımlar konusunda herhangi bir itirazı olmadığı gibi tereddüdü de söz konusu değildir ve onu gözü kapalı desteklemektedirler. Bu arada Makarios tarafından hazırlanan ve Amerikan Büyükelçiliğine de teslim edilen ve sözde sorunların çözümünüyle işleri kolaylaştırmaya yönelik "Memorandum" Dr. Küçük tarafından "çok kötü" olarak değerlendirilir.³³ Amerikalılarsa yanında devamlı Cemal Müftüzade'yi bulunduran Dr. Küçük'ün bu memorandumla ilgili olarak Kıbrıslı Türklerle tartışma gereği duymamasını ilginç bulurlar.

İstihbarat raporlarına göre Amerikalılarsa Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in bu plan üzerinde çalışacağı ve özel olarak cevaplandıracağı ve bunun çok daha akılcı olacağı düşüncesi içindeyken bu cevapla birlikte hayal kırıklığı yaşarlar.³⁴ Amerikalılar bunun hemen ardından Washington Büyükelçisi Turgut Menemencioğlu ve Konsolos İlder Türkmen'i acil bir toplantıya çağırırlar. Bu toplantıda Menemencioğlu da Makarios'un önerilerini "olumsuz, işlemez ve haksız" olarak nitelendirir ve bunun köklerini de 1950'lerdeki Yunan tutumuna bağlar.³⁵ Menemencioğlu aynı durumun tekrarlanmasını istemediklerini, Kıbrıslı Türklerin hayat memmat meselesi bu durumu karşısında yanlışların önlenmesi gerektiğini de belirtir.³⁶

27 FO.371/168967-XC14311.

28 Zafer, 24 Şubat 1967.

29 Pierre Oberling, *Kıbrıs Faciası*, Türk Tarih Kurumu yay ., Ankara, 1990, s. 7

30 Fahir Armaoğlu, "Kıbrıs'ta Kanlı Noel Ve Amerika", *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu Yay.,Ankara, 1991, s. 263

31 Ali Fikret Atun, *Yunan Karakterinin Anatomisi*, Lefkoşa, 1996, s. 89

32 Murat Sarıca,Erdoğan Teziç, Özer Eskiyyurt, *Kıbrıs Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay. İstanbul, 1975, s. 41-44.

33 Telegram from the Embassy in Cyprus to the DOS; DOS, CF, POL 15-5 Cyp. Confidential, November 30, 1963 Washington DC.

34 Telegram from the Embassy in Turkey to the DOS; DOS, CF, POL 15-5 Cyp. Confidential, December 7, 1963 Ankara.

35 Memorandum of Conversation; DOS, CF, POL Cyp. Confidential, December 12, 1963 Washington DC.

36 Memorandum of Conversation; DOS, CF, POL Cyp. Confidential, December 12, 1963 Washington DC.

3. TMT'nin Yeryüzüne Çıkışı

Öte yandan Türk bölgesine geçmeye çalışan ve Kıbrıslı Türkleri taciz etmeye yönelik girişimlerde bulunan EOKA'cıların hareketleri TMT tarafından da yakından takip edilmektedir.³⁷ Bununla beraber istihbarata karşı koyma kapsamında yanlış yapanlar veya yanlış yaptığını bilemeyenler de teşkilatın gizliliğini koruma bağlamında kontrol altında tutulurlar ve bu kişiler teşkilat dışına çıkartılarak, aktif görevden alınarak, ikaz edilmek suretiyle ve farkına varamadığı yanlışlıkları göstermek suretiyle ikaz edilerek EOKA'ya ve İngiliz idaresine bilgi akışının önüne geçilir.³⁸ 4 Aralık 1963 gecesi tamamen provokasyona yönelik olarak EOKA'cı Markos Drakos'un³⁹ Lefkoşa Baf Kapısı'ndaki heykelini bombalayan İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis'in adamları bunun sorumluluğunu Türklerin üzerine atarak çatışmaların tekrar başlamasına sebep olur.⁴⁰ Başta Makarios olmak üzere İçişleri Bakanı Yorgacis, Temsilciler Meclisi başkanı Klerides ve EOKA'nın eli kanlı katillerinden Nikos Sampson bu hadiseyi kendi lehlerine kullanmak ve bütün Kıbrıslı Türkleri katlederek adaya sahip olmak üzere harekete geçerler. Bu arada TMT Bayraktarlığı ise (X) gününün geldiği fikrinden hareketle 22 Aralık 1963 Pazar günü bütün sancaklara harekete geçmeleri için emir verir.⁴¹

4. 21 Aralık 1963 Tahtagala/Tahtakale Saldırısı

Türkleri toptan yok etmek için İçişleri Bakanı Yorgacis tarafından silahlandırılan eski EOKA'cıların Türklere acımasız davranışlarda bulunması, daha sonra da yollara barikatlar kurarak Türk motosikletlileri durdurmaları ve dayak ve küfürle kimliklerini göstermelerini istemeleriyle yükselen tansiyon 21 Aralık 1963 Cuma günü iyice yükselir.⁴² Bu dönemde TMT bünyesinde de Rumların ve EOKA'nın Türklere yönelik bir kıyım hareketine girişecekleri yönünde istihbarat da alınmaktadır.⁴³ "Kıbrıslı Türklere Rumları şiddetle yüzleştiren"⁴⁴ olayların ardından Rum, Türk ve Yunan dışişleri bakanlarının Paris'te bir araya gelerek Makarios'un anayasa değişikliği ve Türklerin haklarını

37 KTMA, TMT Arşivi. Dosya. No. 1188/37 ve 298/007.

38 KTMA, TMT Arşivi. Dosya. No. 1188/37 ve 298/007.

39 Charles Foley, *The Memoirs Of General Grivas*, Longman Yay., Londra, 1964, s. 109. Neriman Cahit, "Harid Fedai", Ortam, 15 Kasım 1991.

40 Rauf R. Denктаş, *Rauf Denктаş'ın Anıları*, Cilt I, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1996, s. 269-270.

41 TMT Lefkoşa Sancağı Kovanbeyi merhum Nevzat Uzunoglu ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme

42 BCA.030.01.64.394.29.

43 TMT Mağusa Sancağı mensubu Mert kod isimli Necmi Gençay ile 27 Temmuz 2005 tarihinde Gazi Mağusa'da yapılan görüşme.

44 ABD Central Intelligence Agency Office of National Estimates, Staff Memorandum No 87/63, 23 Aralık 1963 tarih ve "Impending Communal Crisis/Yaklaşan Toplumsal Kriz" konulu memorandum.

ellerinden almaya yönelik girişimlerinin görüşüleceği⁴⁵ 20 Aralık 1963 günü Kıbrıslı Türk polisler için yeni bir Rum kışkırtması söz konusu olacaktır.⁴⁶ 23 Aralık 1963 günü yeryüzüne çıkan TMT Bayraktarlık karargâhı da kısmen de olsa artık kendisini deşifre etmiş durumdadır.⁴⁷

21 Aralık 1963 günü başlayan Rum saldırıları çok daha önceden kendisini göstermeye başlamıştır ve bu durum neredeyse herkes tarafından bilinmektedir.⁴⁸ Doğrudan Kıbrıs Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Polikarpus Yorgacis'e bağlı çalışan özel silahlı Rum timlerinin başlıca görevleri ise "... EOKA döneminde kendilerine karşı savaşan ve öldürmeyi başaramadıkları TMT liderlerini öldürmek, EOKA'ya karşı İngilizlerle işbirliği yapan ve o dönemde öldürmeyi başaramadıkları Rumları öldürmek ve EOKA döneminde kendilerine işkence yapan İngilizleri öldürmek."⁴⁹ olarak sıralanabilir. 21 Aralık 1963 gecesi Tahtakale'de yolu kesen dördü polis memuru olmak üzere 5 silahlı Rum'a karşılık Zeki Halil arabadan iner ve kendisine "*Ey be Rum zaptiye hiçbir şey yapmadım.*" der. Bu arada silahlarını ateşleyen Rumlar Zeki Halil ve TMT istihbaratı için bölgede görev yapan Cemaliye Emirali'yi öldürürler. Silah seslerinin ardından bölgeye Esat, Yusuf ve Kubilay isimli Türk polisleri yanında Hüseyin Çiçekçi ve Sadi Ahmet Danış isimli Kıbrıslı Türk polis de gider.⁵⁰ Tahtagala'da aynı anda Argiris Theofanus ve adamları tarafından silahla yaralananlar arasında Urkan Mehmet, Esat Mahmut, Saliha Hasan isimli bir kadın ve kasap Türkan Mehmet de vardır.⁵¹ Aynı olay mahallinde Polis Müdürü Pandelides tarafından vurulanlar arasında Zehra Ali isimli bir kadın da bulunmaktadır. Cemaliye'nin akrabası Fatma Sevem ise yıllar sonra onun bir TMT mensubu olduğunu ve Lefkoşa'nın Türk bölgesine yönelik Rum saldırılarını ilk öğrenen ve yetkililere bildiren kişi olduğunu söyleyecektir.⁵² 21 Aralık 1963 günü silahlı Rumların öldürdüğü Cemaliye Emirali'nin TMT için çalıştığı, TMT için istihbarat faaliyetlerinde bulunduğu da yıllar sonra ortaya çıkacaktır.⁵³ Bu arada Rum saldırıları ertesi gün de aynı şekilde devam edecektir.

45 The USA Department of State Archive, "Telegram From Secretary of State Rusk to the Department of State Central Files POL 25 Cyp. Confidential, 18 Aralık 1963 London" başlıklı Washington'a gönderilmiş şifre telgraf

46 H. Scott Gibbons, *Peace Without Honour*, Neareast Publishing, Lefkoşa, 2003, s. 14-15.

47 KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı merhum Rauf R. Denktaş ile 8 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

48 Suna Teğelcioğlu ile 7 Mart 2018 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme

49 Arslan Mengüç, *Ben Tiremeşeli Mehmet Ali*, 2013, Lefkoşa, s. 208.

50 Hüseyin Çiçekçi'den aktaran Bülent Yorulmaz, Övgü Tunalı ve Zeynep Şentürk, *Kıbrıs Türk Toplumunun Yaşadığı 1963 ve 1974 Yılı Olaylarıyla İlgili Anılar-I*, Lefkoşa, Aralık 2009, s. 53-54. Aytur Afşaroğlu, *1958-1974 Kıbrıs'ta Toplumlar Arası Çatışmalarda Yaşananlardan Kesitler*, YDÜ, Haziran 2000, Lefkoşa, s. 10-14.

51 İzzet Rıza Yalın, *Berber Güldük, Beraber Ağladık*, Yayına Hazırlayan Fevzi Yalın, Ekim 2017, Lefkoşa, s. 31

52 Fatma Sevem ile 12 Nisan 2017 tarihinde Girne'de yapılan görüşme. Emekli hemşire Mukaddes Akyulaf ile 14 Ağustos 2018 günü Girne'de yapılan görüşme

53 1932 Baf doğumlu Behiye Özkurtaran'la Güzelyurt/Mevlevi köyünde 12 Ağustos 2018 tarihinde yapılan görüşme.

Polislerin çoğunluğunun Rum olduğu adada Kıbrıs Türkleri ise neredeyse Rumların 1/3'ü kadar nüfusa sahiptirler.⁵⁴ Aynı günlerde Türkiye'nin Lefkoşa Büyükelçiliği tarafından hazırlanan ve Lefkoşa'daki Rum mevzilerini ortaya koyan bir rapor ulaştırılır;⁵⁵

"...Mercedes Garajı, Küçük Kaymaklı polis evleri, Olimpia dondurma fabrikası, Küçük Kaymaklı kontrol kulesi, Bambakyan gazoz fabrikası, Niyabol Kilisesi, Konstantia Rum kulübü, İyoyanis Kilisesi, buz fabrikası, Dianellos sigara fabrikası, Eka un fabrikası, dokuma fabrikası, üçlü karargâh, Ledra Palas, merkezi hastane, tiyatro binası, Elektra House, Baf Kapısı polisi, Ballas Sineması, Zavallis gazetesi, Hacı Kiryaka binası, Singer binası, Kostas Dimitriya binası, Fanoromeni Kilisesi, elektrik fabrikası, Ömeriye Camii, Belea Kudas ticaret evi ve diğerleri..."

21 Aralık 1963 günü Akropolis ve Apoyevmatini gazetelerine birer demec veren Makarios ise Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili olarak Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında imzalanan Garanti Antlaşması'nın pratikte hiçbir değeri olmadığını ve BM esaslarına aykırı olduğunu açıklayacaktır.⁵⁶ Kıbrıs Türk tarihine Kanlı Noel olarak geçen bu ilk saldırı anında sadece Lefkoşa'da 92 kayıp veren ve 146 yaralı bulunan Kıbrıslı Türkler bir gün sonra Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Raif Denктаş'ın bürosu ve Girne Kapısı'nda bulunan Atatürk heykelinin Rumlarca kurşun yağmuruna tutulmasıyla karşılaşılır. Akritis Planı'nı yürürlüğe koyan ve aktif harekete tüm ada sathında geçen Kıbrıslı Rumlar adadaki Türk nüfusu ortadan kaldırmak için seferber olurlar.⁵⁷ Kıbrıslı Rumların bütün tahriklerine rağmen Türkiye ise sorunu hukuki yollardan çözebilmek için uğraşmaktadır; ancak bütün bu gayretler sonuçsuz kalacaktır.⁵⁸

21 Aralık 1963 katliamından bir gün sonra da Rum polisler Lefkoşa'daki Türk Lisesi öğrencilerine rasgele ateş açarlar. 22 Aralık 1963 Cumartesi günü Baf Kapısı'ndaki polis merkezine giden Cumhurbaşkanı Vekili Dr. Fazıl Küçük ve Savunma Bakanı Osman Örek Rum polislerin davranışlarını telefonla buraya çağırarak İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis nezdinde protesto ederler; ancak merkeze girdiklerinde karşılaştıkları manzara kendilerini son derece şaşırır. Her taraf kum torbalarıyla desteklenmiş, bütün Rum polislere ise ağır silahlar dağıtılmıştır.⁵⁹ Bütün bu gelişmeler yaşanırken Kıbrıslı Türkler de bir yandan kendilerini savunma gayreti içerisinde girerlerken, bir yandan da özellikle dünya kamuoyunda haklıklarını ispat gayreti içerisindeydiler.⁶⁰

54 ABD The President's Intelligence Checklist, Central Intelligence Agency, 23 Aralık 1963 Dosyası

55 KGMA. K-4709.1964.9-4/1 Kıbrıs. Adnan Öztrak'ın Kıbrıs'a Ait Notları ve Emirleri Dosyası

56 Hakkı Atun, Dış ve İç Politikada Son Durum, Değişim Ve Demokrasi, Lefkoşa, Nisan 1996, s. 102.

57 BCA.030.01.64.394.29.

58 BCA.030.01.64.394.29.

59 ABD The President's Intelligence Checklist, Central Intelligence Agency, 21 Aralık 1963 Dosyası. The USA Department of State Archive, "Telegram from the Embassy in Cyprus to the Department of State, Central Files, POL 25 Cyp. Confidential: Priority" şifre telgrafı.

60 BCA.030.01.64.394.29.

23 Aralık 1963 Pazartesi günü de çarpışmalar bütün şiddetiyle devam eder. 23 Aralık 1963 günü Ankara'daki ABD Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığına çağrılır ve burada Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin tarafından kendisine Paris'te 20 Aralık 1963 günü Yunanistan Dışişleri Bakanı Venizelos'la son derece verimli bir görüşme yapıldığı ve Kıbrıs'ta anayasal değişiklikler üzerinden başlayan sorunlu sürecin çözüme kavuşturulması için karşılıklı adımlar atılması için mutabakata varıldığı belirtilir. Oysa bu görüşmenin hemen bir gün sonrasında, 21 Aralık 1963 günü silahlı Rum saldırıları başlamış ve Lefkoşa'da 2 Türk öldürülmüştür. Bu arada Türk hükümeti de adadaki saldırıların derhal durdurulması ve Makarios'un eski EOKA'cılarının bu silahlı saldırılarından sorumlu tutulması gerektiğini belirtir.⁶¹ Türkiye adadaki saldırıların devam etmesi durumunda garantör devlet olarak adaya müdahale etme hakkını kullanabileceğini belirtirken⁶² İngiltere ise Türk ve Yunan tarafına İngiltere'nin komutası altında sınırlı ve dar kapsamlı bir askeri operasyonun düzenlenebileceği önerisinde bulunur;⁶³ ancak vakit geçirme olarak değerlendirilen bu öneri her iki tarafça reddedilir.

Öte yandan Girne'de yaşamakta olan Kıbrıslı Türklerin imzaladıkları ortak bir mektupla Türkiye'nin Lefkoşa Büyükelçiliği'ne bildirilen olay ise özellikle 25 Aralık 1963'ten sonra kaçırılan ve bir daha kendilerinden haber alınamayan 14 tanesi polis olmak üzere toplam 18 Türk ile ilgilidir.⁶⁴ Kıbrıs hükümetinin Rum polisleri ile Kıbrıs'ta bulunan Yunan Alayı'nın subay ve erlerinin bir kısmının da katıldığı EOKA'cılar Türklerin oturdukları mahallelere ve işyerlerine baskınlar düzenler, insanları baskı altına alır, Türk halkının onuru ve hürriyeti ayaklar altına alınır. Böylece dünya kamuoyunun da olan bitenler konusunda sağlıklı bilgi almasının önüne de geçilmiş olur.⁶⁵ 25 Aralık 1963 günü Paris'te yapılan NATO Dışişleri Bakanları Bölgesel Sorunlar Toplantısı'nda Türk daimi temsilci adada Kıbrıslı Türklere yönelik saldırıların artması nedeniyle garantör devletlerden bu konuda somut bir adım ve teklifin gelmemesi durumunda Türkiye'nin tek yanlı olarak bir NATO gücünü adaya göndermesinin söz konusu olduğunu da belirtir.⁶⁶ Bu arada Londra'daki Amerikan Büyükelçisi ise İngiltere'nin acilen Türkiye ve Yunanistan'la masaya oturmak ve ardından adaya yönelik bir askeri müdahale gerçekleştirmek istediğini de ileri sürer. Bu askeri operasyon ilk etapta sadece ve doğrudan askeri hedeflere yönelik yapılacaktır.⁶⁷

61 Telegram from the DOS to the Embassy in Turkey; DOS, CF, POL 25 Cyp. Secret, December 24, 1963 Washington DC.

62 Telegram from the DOS to the Embassy in Cyprus; DOS, CF, POL 25 Cyp. Confidential, December 25, 1963 Washington DC

63 Telegram from the Mission to the NATO and European Regional Organizations to the DOS; DOS, CF, POL 25 Cyp/NATO. Secret, December 25, 1963 Paris

64 Vatan, 1 Haziran 1991.

65 BCA.030.01.64.394.29.

66 The USA Department of State of Archive; Telegram from the Mission to the North Atlantic Treaty Organization and European Regional Organizations to the Department of State, Department of State, Central Files, POL 25 Cyp/ NATO. Secret" 25 Aralık 1963 tarihli Paris çıkışı ve Ankara, Atina, Londra ve Roma'ya da gönderilmiş şifre telgraf.

67 The USA Department of State of Archive; Telegram from the Department of State,

5. Radyo Kurma Girişimleri

1959 Şubat ayında Londra Anlaşması için Londra'da bulunan Rauf R. Denктаş "Gün gele Rumlar bizi radyo servislerinden mahrum edebilirler. Radyo kültürel bir araçtır, eğitim ve kültür işleri toplumların yetki sınırlarına girdiğine göre kendi radyomuzu kurma hakkımız vardır. Bu safhada bu hakkı talep edelim."⁶⁸ teklifinde bulunur; ancak bu o günlerde taraftar bulmaz. 1960 Cumhuriyeti'nin kurulması sonrasında Rauf R. Denктаş'ın kültür ve eğitim işlerinden sorumlu Cemaat Meclisi Başkanı olarak yaptığı müracaatlar da reddedilir. 21 Aralık 1963 tarihinde Rum saldırılarının başlaması ve Rum radyosunun Türk cemaatinin moralini bozacak şekilde yayınlar yapmaya başlamasıyla bir radyo istasyonu kurulması fikri gündeme gelir. Esasında bu konuyla ilgili çalışmalar çok daha önceden başlatılmış ve Rum radyosunun yanlı ve moral bozucu yayınları karşısında adada olup bitenleri yansıtmak amacıyla hazırlıklar yapılır ve özellikle Bayraktar Kenan Çoygun'un onayıyla ele geçirilen ekipman TMT'ye ait bir depoya kaldırılır.

21 Aralık 1963 günü Rum saldırılarının başlaması ve 24 Aralık 1963 akşamı da Kıbrıs yakın tarihine Kanlı Noel olarak geçen kanlı Rum saldırılarının ortaya çıkmasının ardından bütün devlet kurumlarından uzaklaştırılan, can güvenliği kalmadığı için görevlerine gidemeyen çalışanlar nedeniyle de devlet kademelerinde fiilen görev alamayan insanlar arasında Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ait radyo istasyonunda görevli personel de bulunmaktadır. Bu sürecin hemen ardından bir radyo istasyonu kurulması yönünde çalışmalar da hız kazanacaktır; ancak konuyla ilgili insanların anlattıklarından ve yaşananlardan bu faaliyetlerin çok daha önceden başladığı ve bir radyo istasyonu kurulması yönünde en azından aktif personel bağlamında bir ön hazırlık yapıldığı da ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ardından Kıbrıs'ta sekteye uğrayan TMT faaliyetlerinin duraklaması, tereddütle karşılanması ve neredeyse bitme noktasına gelmesi sürecinin ardından Türkiye'den gönderilen yeni Bayraktar Kenan Coygun'un aktif, öngörülü ve stratejik planlama sahibi bir askeri personel olarak yaşananlara el koymasıyla bir nebze de olsa aşılmış ve konuyla ilgili olarak ön çalışmalar tamamlanmıştır. Türkiye'den Kıbrıs'a su getirilmesi, aynı şekilde elektrik nakledilmesi gibi o günlerde hayal gibi görülen projeler üzerinde de kafa yoran Bayraktar Coygun'un öngörülleri sonucu TMT ağır şartların yaşandığı süreçte en azından bir radyo istasyonu kurulması için gerekli altyapıyı teknik personeli bulmak, bir araya getirmek, onların bilgi ve tecrübelerinden istifade etmek suretiyle tesis etmiştir. Tam da bu noktada bölük pörçük de olsa kendilerinden faydalanılan, bilgilerine başvuru ve 21 Aralık 1963 sonrasında da bir araya getirilerek takım ruhu içerisinde Bayrak

Department of State, Central Files, POL 25 Cyp/ NATO. Secret" 25 Aralık 1963 tarihli Washington DC ve Ankara, Atina, Paris, Londra ve Roma'ya da gönderilmiş şifre telgraf.

68 Rauf R. Denктаş, *Rauf Denктаş'ın Anıları*, Cilt I, İstanbul, 1996, s. 346.

Radyosu'nun temelini atmalarına imkân yaratılan fedakâr insanlar arasında ilk akla gelenler şüphesiz Erdoğan Naim, Ali Gürsoy, Derviş Özer Berkem, Kubilay Halluma, Raşit Muammer, Ersoy Talat, Atai Kardeşler ve özellikle Orhan Atai, Yusuf Gazi, Sami Ramadan, Hüseyin Emin ve Tuğrul Hilmi Berkay'dır. Halen Londra/İngiltere'de hayatını sürdüren Orhan Atai ve Lefkoşa'da yaşayan Yusuf Gazi haricinde geriye kalanlar maalesef hakkın rahmetine kavuşmuş durumdadırlar.

1 Nisan 1955 tarihinden itibaren Grivas komutasındaki EOKA tedhiş ve terör örgütünün adayı tam anlamıyla kan gölüne çevirmesi ve önce İngilizlere, ardından Kıbrıslı Türklere ve sonra da kendilerine yardım ve yataklık etmeyen Rumlara saldırımlarının ardından 1957 yılında ilk temeli Rauf R. Denктаş, Dr. Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi tarafından atılan TMT'nin ilk Bayraktarı ve Bozkurt ismiyle anılan, Ali Conan kod adlı Alb. Ali Rıza Vuruşkan da 1 Ağustos 1958 tarihinden itibaren adaya gelip fiilen TMT'ye komuta etmeye başlamasıyla kendi stratejisini de oluşturmaya başlar. Bunların içerisinde en önemli husus ise doğrudan TMT'ye ait ve Kıbrıslı Türklerin sesini gerek ada içinde ve gerekse uluslararası kamuoyuna duyuracak bir radyo istasyonu da vardır. Esasında burada bahsedilmesi gereken husus hem TMT'nin ilk Bayraktarı Ali Rıza Vuruşkan ve hem de 1960 sonrasında bu göreve getirilen Kemal Coşkun kod isimli Alb. Kenan Coşgun'un radyonun önemine istinaden bu konuda çalışmalara derhal başlama istekleridir. Teoride her ne kadar Alb. Vuruşkan tarafından da dillendirilen ve Kıbrıslı Türklerin verdikleri silahlı mücadelede son derece elzem olduğu düşünülen radyo istasyonu bu dönemde fiiliyata geçirilememişse de 1963 sonrasında düğmeye basılacaktır.

Bu dönem Kıbrıs Türklerinin hayatının tamamıyla kararlamaya başladığı bir süreç olacaktır. Rumlarla ortak kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen ortadan kalktığından devlet hizmetinde görev yapan Türk memurların işe gitmemesi nedeniyle maaşları ödenmemektedir. Ayrıca ekonomik baskı ve ambargo nedeniyle çarşılarda dükkânlar kapanırken piyasa tam anlamıyla durmuş vaziyettedir ve insanlar can, mal ve en önemlisi de namus güvenliklerinden endişe ettiği için Lefkoşa'nın civar köylerinden bile alışverişe gelen veya çarşı pazarda satış yapan neredeyse tek bir köylü bulunmamaktadır. Özellikle Lefkoşa'da arada bir gelen patates dışında hiçbir şey bulunmamaktadır. Fırımlar kapanmış, açık olanlarda da uzun kuyruklar oluşmuştur. Kıbrıs Türkleri hayatta kalma mücadelesi verirken tam anlamıyla bir can pazarı da yaşanmaktadır. İşte tam da bu şartlar altındayken 21 Aralık 1963 tarihinde Rum saldırılarının başlaması ve Rum radyosunun Türk cemaatinin moralini bozacak şekilde yayınlar yapmaya başlamasıyla bir radyo istasyonu kurulması fikri gündeme gelir. Bu noktada inisiyatif kullanan ise 1962'de Kıbrıs'ta Bayraktar olarak ve Kemal Coşkun ismiyle göreve başlayan Kenan Coşgun'dur ve TMT'nin Ali Rıza Vuruşkan sonrasında 1967 yılına kadar Bozkurt kod ismiyle Bayraktarlığını yapacak olan Albay Kenan Coşgun'un talimatıyla radyo istasyonu kurulması

yönünde çalışmalar başlatılır. Hemen ardından Aralık 1963 olaylarının başlaması ve bu malzemelerin elde bulunmaması nedeniyle sıkıntılı bir süreç de başlar. Bu gelişmelerden hemen kısa bir zaman önce de adada Kıbrıs Türklerine yönelik bir radyo istasyonu kurulması düşüncesi ortaya atılmış, birkaç girişim sonrasında Rum saldırılarının başlaması ise bu faaliyetin farklı bir safhada gelişmesine neden olmuştur.

21 Aralık 1963 günü Tahtakale Mahallesi'nde 2 Kıbrıslı Türk'ün silahlı Rumlar tarafından öldürülmesinin ardından Kıbrıs Cumhuriyetine ait radyo istasyonu da artık Kıbrıslı Türkler olmadan yayın yapmaya başlayacaktır ve bu yayınlar hep kara propaganda üzerinedir. O gün radyo istasyonundan ayrılanlardan birisi de Hilmi Özen'dir ve Lefkoşa'nın Türk bölgesine gelmesinin hemen ardından TMT saflarına katılmıştır.⁶⁹ Bu noktada da ismi anılması gereken kişi TMT Bayraktarı Kenan Çoygun olacaktır. İnanılmaz sezileri ve taktik öngörülerıyla 21 Aralık 1963 saldırılarını elden geldiğince durdurmayı başaran, 1963 sonrasında TMT mensupları yayında Kıbrıs Türk toplumunun da moral ve motivasyonunu yüksek tutmak için Türkiye'den tiyatro, sinema ve ses sanatçıları getiren, bugün Asrın Projesi olarak adlandırılan KKTC Su Temin Projesi'ni 1960'lı yıllarda üst perdeden dillendiren Kenan Çoygun radyo kurulması düşüncesini de göreve gelir gelmez başlatmıştır.⁷⁰ 21 Aralık 1963 sonrasında Atalasa'daki radyo istasyonuna gidemeyen ve görevlerini devam ettiremeyen radyo personeli Kıbrıslı Türkler dışında Rumların silah zoruyla gözaltına aldığı başka devlet memurları da vardır. Özellikle polis teşkilatındaki Kıbrıslı Türk polisler adanın dört bir yanında gözaltına alınırken 1953 yılından itibaren polis teşkilatında olan ve Lefkoşa'da Baf Kapısı polis merkezinde Haberleşme bölümünde görev yapan, 1959'dan itibaren radyo istasyonunun da bulunduğu Atalasa'da telsiz cihazlarının bakım onarım faaliyetleriyle devam eden Reşat Ünal gibi hassas görevdekiler ise daha ilk etapta görevden alınıp hücreye kapatılır.⁷¹

6. Derviş Özer Berkem, Ali Gürsoy ve Özel Harp Bağlamında Faaliyetler

Bu dönemde perde arkasında Seferberlik Tetkik Kurulu ya da daha sonraki adıyla Özel Harp Dairesi bulunmaktadır ve Bayrak Radyosu'nun elektronik konusunda uzman personeli de bu daire tarafından takip edilmektedir. Bu konuda görev alanlardan birisi de Derviş Özer Berkem olacaktır;⁷²

"...21 Aralık tarihinde olaylar patlak verince ben Rumların arasından geçip gittim ve 'Ben artık Lefkoşa'ya gidiyorum. Bundan sonra işe gelmeyeceğim.'

69 TMT Lefkoşa Sancağı üyesi 1941 Lefkoşa doğumlu Metin Aybars ile 23 Şubat 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

70 Mustafa Sami Akalın'dan alınan 5 Aralık 2013 tarihli bilgi notu

71 Reşat Ünal'dan aktaran Mehmet R. Gökhan, *Polis Emeklilerinin İlginç Anıları*, Lefkoşa, s., 29.

72 Derviş Özer Berkem ile 8 Şubat 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme

dedim. Gidelim vatani hizmete. Kenan Coygun vardı o zamanın Bayraktarı. Kıbrıs'a gelmeden önce Kenan Coygun'la tanışıyorduk Özel Harp'ten. Albaydı Kenan Coygun. Çok gizli bir görevle adaya gelmişti. Dedim ki 'Efendim ben gitmek istemiyorum şirkete. Arkadaşlar lütfen bizimle kalsın.' Kenan Coygun da bana 'Tamam. Biz de arkadaşlarımızın bizimle olmasını istiyoruz. Hemen bir radyo kurun.' dedi. Çünkü Rumlar müthiş bir propaganda yapıyorlardı. Cyprus Broadcasting Corporation'da çalışan bütün Türk personeli kovmuşlardı. Dolayısıyla Rum kendi bildiği gibi çalışmıyordu. CBC'nin biri Türkçe kanalı, biri Rumca kanal üzere iki kanalı vardı. Orda kendi yandaşlarını da buldular Rumlar ve orada işte 'Şunu yaptık, bunu yaptık. Şu köydü bilmem ne oldu falan.' Derken birkaç gün içinde biz vericiyi kurduk. Bayrak Radyosu'nu böylece kurduk biz. Dr. Küçük'ün garajında toplandık biz hemen. Vericinin güç kaynağı yoktu. 300 vatlık askeri bir verici bulduk bir yerden, İngiliz ordusundan ve onu hemen yayın ünitesine çevirdik ve yayınıma başladık. İlk sözüümüz de 'Bayrak' oldu. Bayraktarlığın cihazı olarak böyle bir manası vardı. Başka arkadaşlarımız daha vardı, onlar da geldi, elektronikçi Erdoğan Naim diye ve o da geldi ve katıldı. Verici o devirde bataryalarla çalışıyordu çünkü elimizde besleme güç kaynağı yoktu. Nihayet biz oturduk ve bir tasarlama yaptık. Ardından 1.200 volt veren, 1.600 volt veren bir verici yaptık aküsüz çünkü akü devamlı şarj edilebilir ve tehlikeli tabii. O müthiş bir yanma meydana getiriyordu. Nihayet oturduk kendimiz bir tasarım yaptık. Mercury dediğimiz civa buharlı lambalarla 1200 volt veren güç kaynağı yaptık. O vericiyi aküsüz devreye soktuk çünkü aküyü devamlı şarj edersiniz ve bir de tehlikeli tabii çünkü içinde asit var. Kükürt oksitin müthiş bir yanıcı özelliği vardır..."

7. Viktorya/Bayrak Operasyonu

21 Aralık 1963 günü başlayan Rum saldırılarının ardından devlet dairelerinde görev yapan Kıbrıslı Türkler işlerine gidemezken Lefkoşa'nın Türk kesiminde zor şartlarda "havaya çıkan" Bayrak Radyosu ise ilk anonsunu "Bayrak, Bayrak, Bayrak. Burası Kıbrıs Türk Mücahidinin Sesi"⁷³ diyerek Kemal Tunç'un anonsuyla⁷⁴ 25 Aralık 1963 günü verir. Bu ilk anons ve Lefkoşa Suriçi ile sınırlı yayınların ardından radyo resmen 28 Aralık 1963 tarihinde bütün dünyaya varlığını duyuracaktır. Ali Gürsoy anılarında 22 Aralık 1963 günü Dr. Fazıl Küçük'le görüşmeye gittiğini ve hemen ardından Orhan Şevket'in depolarında bulunan verici cihazını almaya karar verdiğini belirtmektedir.⁷⁵ Nazım Beratlı ise Mehmet Ali Tiremeşeli'nin aynı günlerdeki pozisyonuyla ilgili olarak "... Mehmet Ali Tiremeşeli kendi yönetimindeki saldırı birliğinin 23 Aralık gecesine kadar silahsız olduğunu bildirmektedir..."⁷⁶ ifadesini kullanır. Mehmet Ali Tiremeşeli ise aynı dönemi anılarında "...1963 olaylarının başladığı günlerdi. Köşklüçiftlik'teki karargâhımda bazı arkadaşlarımla oturuyorduk... Ali

73 İsmail Bozkurt ile 27 Aralık 2015 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme

74 Zühre Mindikoğlu'dan aktaran Bülent Yorulmaz, Övgü Tunalı ve Zeynep Şentürk, a.g.e., s. 81.

75 Ali Gürsoy'la 17 Mart 2018 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme

76 Nazım Beratlı'dan aktaran Kıbrıs Postası, 21 Aralık 2011.

Gürsoy arkadaşımız ‘Ben radyoyu kuracak bir alet biliyorum.’ dedi...” diyerek aktaracaktır.⁷⁷ Bütün bu anlatılanlardan ve yaşanan olaylardan yola çıkarak Viktorya/Bayrak Operasyonu’nun ne zaman yapıldığını bulmak gerekmektedir. Burada ortaya çıkan 21 Aralık 1963 günü Lefkoşa’da başlayan ve aynı gece Tahtakale Mahallesi’nde devam eden Rum saldırılarının ardından 25 Aralık 1963 tarihinde Bayrak Radyosu’nun ilk deneme yayınlarının başlamasıdır. Öte yandan Bayrak Radyosu’nun Dr. Fazıl Küçük’e ait Cumhurbaşkanlığı Muavini ikametgâhında başlayan ilk yayını öncesinde Lefkoşa’da Laleli Camii’nin bulunduğu sokakta başlatılan bir yayın daha söz konusudur.⁷⁸ Aynı günlerde ve aynı anda hem Cumhurbaşkanlığı Muavinliği ve hem de Laleli Camii Sokağı’nda başlatılan deneme yayınının sebebi ise esasında özellikle Rumların parazitlenme ve yayınları engellemeye yönelik girişimlerine karşı alınan bir tedbir olmasıdır.

Klasik anlamda TMT tarafından da uygulandığı üzere burada “bilmesi gerektiği kadar” prensibi başarıyla uygulanmış, konu son derece gizli tutulmuş ve bu operasyonun içinde olan parmakla sayılacak kadar az kişi tarafından bilinen bu taktik girişim başarıyla sonuçlanmıştır. Laleli Camii Sokağı’nda Bayrak Radyosu öncesi ilk deneme yayınlarının başlatıldığı ve bu merkezde bulunanlar dışında hiç kimsenin bilmediği bu girişim muhtemelen 23 ve 24 Aralık 1963 tarihlerinde gerçekleşmiş ve buradaki faaliyetlerin ardından teknik ekip asıl gücünü, yoğunluğu ve mesaiyi Cumhurbaşkanlığı Muavini ikametgâhına taşımıştır. Buna göre Viktorya Caddesi’nde bulunan Orhan Şevket’e ait depolardan radyoyla ilgili malzemenin alınmasıyla ilgili operasyon TMT Y-I timi tarafından 22 Aralık 1963 tarihinde gerçekleştirilmiştir. İşin ilginç yanı TMT’nin en gizli ve etkili operasyonlarına katılan Mehmet Ali Tiremeşeli ve ekibinin bile bu radyo malzemelerinin ilk etapta Laleli Camii Sokağı’nda Atai Ailesi’ne ait eve taşındığından haberlerinin olmamasıdır. Bayrak Radyosu’nun ilk kuruluş döneminde çok önemli ve stratejik katkılarda bulunan elektronik mühendisi Ali Gürsoy, Derviş Özer Berkem ve arkadaşları Özhan Ragıp, Erdoğan Naim, Yusuf Gazi, Önder Atai ve bazı teknisyenler Laleli Cami Sokak’ta Atai kardeşlere ait eski bir eve teknik altyapıyı hazırlamak ve elektronik sistemleri kurmak amacıyla yerleşirler. Söz konusu ev mahalle arasında imalat yapmak ve etraftaki insanların hiçbir şekilde ilgi ve merakını çekmeyecek şekilde özel olarak düşünülmüş ve kamufle edilmiş, adeta hiç kimsenin bilmediği ve tahmin edemeyeceği bir atölye haline gelmiştir. Bayrak Radyosu’nun ilk deneme yayınları da buradan gerçekleştirilmiştir. Bu zorlu ve sıkıntılı günlerde TMT Bayraktarlığı tarafından Derviş Özer Berkem’in ifadesiyle “havadaki savaş”⁷⁹ bağlamında tamamen propagandaya yönelik olarak Kıbrıs’ta bulunan yabancı gazeteciler için de bir gösteri hazırlanır ve onlara Bayrak Radyosu yayınları canlı olarak gösterilir. Özcan Özcanhan, Laleli Camii Sokağı’nda yabancı gazetecilere yönelik bu yayın konusunda “...Halil Paşa dostum bir gün aradı, başıma bir çuval

77 Arslan Mengüç, *Ben Tiremeşeli Mehmet Ali*, Lefkoşa, 2013, s. 264-266.

78 Yusuf Osman Gazi ile 3 Nisan 2017 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme

79 Derviş Özer Berkem ile 8 Şubat 2016 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme

geçirdi ve beni bilmediğim bir yere götürdü. Önüme bir mikrofon koydular ve 'Yabancı gazetecileri getireceğiz. Kayıt yapacaklar.' dedi. Düşman 'Amerikanlar, İngilizler kurdu, Türkler radyo kuramazlar.' diyorlardı. Bir yandan da yerini ve seslendirenleri arıyorlardı. İlerlettik işi. Bayrak güçlendi. Deli oluyor Rum. İlla öğrenecekler. Bir gün aldılar beni. Başıma bir çuval giydirdiler. İki delik gözlerime, bir delik ağzıma açtılar. Gittik yine Surlariçi'ne. Ben de bilmem nereye gittiğimizi. Bizim mücahitler götürüyor. Bir masa var, bir tek böyle mikrofon. Oturduk. Kapalı yüzüm gözüm. Bir kâğıt parçası işte önümde. Tapur tupur ansızın 5-10 tane bizim mücahit silahlı, 15-20 tane daha başları ve gözleri bağlı insanlar girincelar Halil Paşa vardı istihbarat sorumlusu, başka Türkiyeli bir kumandanımız. 'Açın.' dediler, açtılar gözlerini. Çuvalın ağız yerini, göz yerlerini açtılar. En az 20 yabancı gazeteci gözleri bağlı olarak getirildi. Bunlar Bayrak'ı görmek istedi. Bizimkiler de izin verdi 'Götürün görsünler.' Hep hep yabancı gazeteciler. 'Tamam.' dediler, bana işaret verdiler. 'Burası Kıbrıs Türk Mücahit Bayrak Radyosu. This is Radio Bayrak. The Voice of Turkish Cypriot Fighters.' Bunlar kaydeder 'This is the Voice...' falan. 'O kadar, kes.' dedi, kestik. Topu topuna 5 dakika (kayıt oldu). Yer de bu kadarlık. En yanımda olan teşebbüs etti açsın da gözlerini görsün ama komadılar. Kayıtlar yaptılar, yüzümü görmek talebinde bulundular. Reddedildiler Tekrar aynı bağladılar gözlerini, aldılar gittiler ondan sonra ben açtılar başımı. Ondan dolayı 5 Kıbrıs lirası moral takviyesi aldım Bayraktarlıktan düşünebiliyor musun? Bayrak'taki serüvenim böyle."⁸⁰ diyecektir.

Oysa Bayrak Radyosu ve Kıbrıs'ta psikolojik algı operasyonlarının iletişim anlamında beyin takımından olan merhum Derviş Özer Berkem ise bu konuyla ilgili olarak "...Biz bütün bu faaliyetler ve çalışmalarla sadece Bayrak Radyosu'nu kurmuş değildik. Onun da ötesinde askeri iletişim konusunda da altyapı hazırlıyorduk ve Laleli Sokağı'nda Özcan Özcanhan bu yabancı gazetecilere haber okuduğunda sadece radyoyu göstermekle kalmamıştık ama hiç kimse bizim askeri haberleşme konusunda da çalıştığımızı tahmin edemezdi..."⁸¹ diyecektir. Viktorya/Bayrak Operasyonu sonrasında radyo vericisi ve gerekli ekipmanın ilk getirildiği ve daha sonra Bayrak Radyosu'nun yan kuruluşu olarak bir süre daha hizmet verecek olan⁸² Laleli Camii Sokak'taki bu evde Bayrak Radyosu öncesi çalışmalara katılanlardan tespit edilebilenler Özel Harp Dairesi tarafından özel eğitimden geçirilen İTÜ Elektrik/Elektronik Mühendisliği mezunu Derviş Özer Berkem, Erdoğan Naim, Nurettin Özhan, Önder Atai, Orhan Atai, Nurettin Atai, aynı evde bir dönem iase sorumlusu olarak da görev yapan Yılmaz Zaim, Kubilay Halluma, Yusuf Osman Gazi, Ali Ziya Dinçer, Hilmi Refik, İTÜ Elektrik Mühendisliği mezunu Özhan Ragıp, Diş Hekimi Erdoğan Mirata, Selçuk Erer, Elektrikçi Ersoy Talat, Yüksel Ratip,

80 Özcan Özcanhan'la 15 Nisan 2017 tarihinde Ortaköy/Lefkoşa'da yapılan görüşme. Ayrıca Bkz. Star Kıbrıs, 25 Aralık 2008

81 Derviş Özer Berkem ile 8 Şubat 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme

82 Ali Ziya Dinçer ile 11 Temmuz 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme

elektrik/elektronik mühendisi Ali Gürsoy ve Yusuf Osman Gazi'ye yardımcı olan Üstün isimli kişidir.⁸³ Lefkoşa Suriçi bölgesinde Laleli Camii Çeşmesi'nin tam karşısında sağdaki köşede bulunan kerpiç bina maalesef bugün yıkılmıştır.

8. Viktorya/Bayrak Operasyonu Öncesi Durum

Kıbrıslı Türklerin yıllar boyu süren ve özellikle 21 Aralık 1963 Rum saldırılarıyla birlikte farklı bir yöne evrilen hayatta kalma mücadeleleri hayatın neredeyse her alanında bir var oluş mücadelesinin de ta kendisidir esasında. 21 Aralık 1963 itibarıyla yeraltından çıkarak kısmen deşifre olan ve mevcudiyeti artık herkes tarafından bilinen Türk Mukavemet Teşkilatı da artık farklı misyon ve sorumluluklar üstlenmek suretiyle bu mücadelenin mihenk taşı olur. Evlerinden olmuş, göçmen durumuna düşmüş binlerce Kıbrıslı Türk'ün barınma ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla çadır kentler kurulmaya başlanması, adanın dört bir yanında ve şüphesiz güvenli bölgelerde prefabrik evler inşa edilmesi, Göçmenköy, Hamitköy gibi doğrudan göçmenlere hitap eden yerlerde göçmenler için evler tesis edilmesi yanında eğitim hayatları aksayan her yaşta öğrencilerin mağduriyetlerinin giderilmesi, başta Erenköy'de savaşmakta olan üniversite öğrencilerinin Türkiye ve İngiltere'deki okullarına gönderilmesi hep bu dönem sorunları arasındadır. Üretimin iyiden iyiye aksadığı ve başlı başına tüketim ekonomisinin içine girmiş Kıbrıs Türk toplumsal hayatında çarşığı ve ekonomiyi kalkındırmak için atılan adımlar, insanların karınlarının doyurulması, sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesi, ayrıca eşsiz, babasız, kocasız kalmış kadınların, evlatların rehabilite edilmeleri, yaşadıkları çeşitli travmaların üstesinden gelebilmeleri için verilen mücadele de bunlar arasında sayılabilir. Ayrıca insan haklarının neredeyse ilk değerlerinden olan haberleşme hürriyetinin Rumlar tarafından kısıtlanmasıyla ortaya çıkan boşluğu Kızılay, askeri posta, kuryeler, diplomatlar, vb. yollarla çözmeye çabalayan Kıbrıslı Türkler seslerini dünyaya duyurabilmek için radyo istasyonları da kurma çabasına girişmiş durumdadırlar.

21 Aralık 1963'ün hemen ardından radyo istasyonu kurma yönündeki girişimler ve 25 Aralık 1963 günü Bayrak Radyosu'nun ilk defa havaya çıkmasını sıradan ve basit bir radyo yayını olarak değerlendirmek çok yanlış olacaktır. Bu süreçte özellikle Laleli Camii yakınlarında kurulan ve ilk deneme yayınlarını yapan radyo istasyonu ayrıntılı olarak değerlendirildiğinde meselenin çok daha kapsamlı ve yıllar öncesinde ortaya konuşmuş bir stratejinin parçası olduğu görülecektir. Özellikle elektrik/elektronik mühendisi Ali Gürsoy, Tuğrul Hilmi Berkay ve Derviş Özer Berkem gibi konunun uzmanlarının yeraltı harbi konusunda çok daha önceleri eğitimden geçirilmiş olmaları, ser verip sır vermeyen karakterleri nedeniyle yaşadıklarını, gördüklerini, bildiklerini kendileriyle birlikte götüren ve maalesef üçü de hayata veda etmiş olan bu

83 Orhan Atai ile 20 Temmuz 2017 tarihinde Londra'da yapılan görüşme

insanların bu süreçte verdikleri mücadele irdelendiğinde konunun çok daha geniş boyutlu incelenmesi gerektiği ortaya çıkar.⁸⁴ Şht. Salahi Şevket Sokağı (Viktorya Street) üzerinde bulunan depodan radyo için gerekli malzemenin alınması operasyonu, bu ekipmanın öncelikle Laleli Sokağı'na nakledilmesi ve orada faaliyetlerin başlatılması da TMT'nin ve Kıbrıs Türk yönetiminin bu konuya uzun zamandır kafa yorduğunun bir göstergesidir. Amerikan istihbaratının bile yakın döneme kadar "yeraltı radyosu"⁸⁵ olarak isimlendirdiği Bayrak Radyosu yanında Haberler Merkezi ile birlikte tamamen propaganda ve karşı propaganda yayınları yapan, Rumların kara propaganda girişimlerine cevap veren ve bölgede yaşayan Kıbrıslı Türklerin moral direnç güçlerini yükselten Mağusa Canbulat Radyosu ve yayımladığı Karga mizah dergisi, ayrıca doğrudan Genelkurmay Başkanlığı Seferberlik Tetkik Kurulu ile (Kıbrıs İşleri Planlama ve İcra Grubu (KİPİG) tarafından yönetilen ve ada dışında kurulan ilk sancak radyosu durumundaki Anamur'daki Kıbrıs'ın Sesi Radyosu son derece önemli bir misyonu yerine getirmişlerdir. Öte yandan Larnaka Doğanın Sesi Radyosu, bu askeri radyoların içinde maalesef en kısa ömürlüsü olan Limasol Sancak Radyosu, Gazi Baf Sancak Radyosu ve Lefke Sancak Radyosu da eldeki kısıtlı imkânlarla rağmen son derece önemli ve hayati bir görevi yerine getirmişler ve Kıbrıslı Türkleri 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na ulaştırmışlardır.

Rum saldırılarının başlamasının ardından Lefkoşa'da Baf ve Mağusa Kapısı Rumlar tarafından kapatıldığından Kıbrıslı Türklerin dış dünyayla bağlantısı sadece Girne Kapısı üzerinden yapılabilmektedir. Viktorya Operasyonu'nun gerçekleştirileceği cadde ise 2022 itibarıyla hala kapalı olan Baf Kapısı yakınlarındadır.

9. Viktorya/Bayrak Operasyonu

Rumların kara propagandasına nasıl karşılık verileceği düşünülürken Ali Gürsoy'un Arap Ahmet Mahallesi'nde Orhan Şevket'e ait depoda bir verici ve gerekli malzemenin bulunduğunu belirtmesinin ardından TMT Y-I timi sorumlusu Mehmet Ali Tiremeşeli derhal hareket geçer. Bölgeden sorumlu Kara Petek Beyi Aziz Rüstem (Kara Aziz)'den bölgeyle ilgili gerekli bilgiyi alan Tiremeşeli kendisine bağlı gruptan 12 kişilik bir ekip oluşturur. 12 kişilik bu ekibe operasyon sırasında TMT Kara Petek Beyi Kara Aziz ve adamları tarafından da silahlı destek verilecektir. Bu grupta teknik bilgiye sahip mühendis Ali Gürsoy dışında Mahmut Hüdaverdi (Küçük Topal Mahmut), Alpaz Mustafa, İbrahim İlkman, Esat Hüdaverdi, Turgut Özkaloğlu (Fil Turgut)⁸⁶, Mustafa Ormancı, Özkan Atasoy, polis subayı Hüseyin Pof, polis çavuşu Mehmet Öksüzer, Kemal

84 Haberleşme Mühendisi Tuğrul Hilmi Berkay ile 5 Kasım 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme

85 CIA-RDP81-00770R000100060037-4 sayılı Released 12/12/2013 ve Clark Ky 824-14/1/1633Z numaralı şifre yazı

86 Fil Turgut lakaplı eski TMT mensubu Turgut Özkaloğlu ile 9 Mayıs 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

Kalıçay ve Mustafa Osman Piroyili bulunmaktadır. Elektronik mühendisi Ali Gürsoy'u kendi yanına alan Mehmet Ali Tiremeşeli daha sonra Alpay Mustafa ve İbrahim İlkman'ın liderlik edecekleri iki tim daha oluşturur. Mühendis Ali Gürsoy dışında dörder kişilik üç ayrı vurucu tim haline gelen ekip 22 Aralık 1963 gecesi Köşklüçiftlik'te karargâh olarak kullandıkları evden ayrılarak bölgeye gelirler. Tiremeşeli'nin planı ani ve hızlı bir vur-kaç taktiğiyle bölgeye girmek, bölgede konuşlu silahlı Rumların şaşkınlığından istifade ederek depoya girerek gerekli malzemeleri alarak hızla bölgeden uzaklaşmaktır.

Radyonun hayata geçirilmesi sürecinde perde gerisinde görev alanlardan birisi olan ve Nijerya'da 1958-1963 sürecinde radyo iletişimi konusunda çalışan, daha sonra adada Kıbrıs Telekomünikasyon Dairesi (CYTA/Cyprus Telecommunication Association)'nde görev yapan Ali Gürsoy da 21 Aralık 1963 Rum saldırılarından 10-15 gün önce yaşadıkları ve daha sonra olanlar hakkında şu bilgileri verir;⁸⁷

"...21 Aralık'ta CYTA'da bir toplantı vardı. Gece saat 23.00'e kadar sürdü ilk defa olarak. Diğer Türk arkadaşımız saat 18.00'de ayrıldı. Bir arabam vardı ve eve gelmek için taksi çağıracaktım ve eşime telefon ettim. Yoannides diye biri vardı orada. 'Yok, Ali hiçbirine itimat etmem. Ben götürüyorum seni eve.' dedi. Neme lazım gavur, gâvur ve getirdi beni eve. Ertesi gün kaldırıyorum telefonu, çalışmaz. 'Ne oldu yahu bu telefonum?' derim. Ondan sonra kayınpederime gittim. Dedim 'Sizin telefon çalışır mı?' Onun telefonları da kesik.

Sonra açarım radyoyu duyarım. 'Türkler işte şunu yaptı, bunu yaptı. Gâvur geldi Atatürk büstüne tabanca sıktı.' Telefon dairesinde ilk benim telefonum kesildi. Açarım radyoyu Rum keser biçer öldük ölüyoruz gittik gidiyoruz. Gittim (Sağlık Bakanı Dr. Niyazi Manyera) kayınpedere. O zaman bakandı. Dedim 'Bizim radyomuz yok mu? Kaç, nedir frekansı?' 'Böyle bir şeyimiz yok oğlum.' dedi. 'Niye kurmadık bu kadar zamandan beri?' dedim. 'Olmuyor.' dedi, dedi bir takım şeyler ama dedim 'Kurmak için kimden izin isteriz?' Dedi ki bana 'Git Dr. Küçük'e konuş. 'Tamam.' dedim. Tabii çok da iyi tanımıyordum. Çok da uzun seneler uzakta kaldım ben. Gittim. 'Efendim, böyle böyle mesele.' dedim. 'Bak evladım. Yapamayacağından herhangi bir endişem yok ama bu sivil idarenin karar verebileceği bir olay değil. Biliyorsun bütün yetkileri elimden aldılar, asker idare eder. Git askerlere söyle. Onlar evet derlerse olur. Git bunu askeri idareye sor sen.' dedi.

63 olayları içinde ben Kıbrıs'ta CYTA Asbaşkanıydım. Sonra askeri satışları vardı. İngiliz askeri eski eşyaları satardı. CYTA tarafından ben gönderilirdim bakayım işimize gelen varsa alırdık. Lefkoşa dışında bir yere giderdik ama şimdi hatırlayamam. Sonra bir defası gittiğimde bir transmitter gördüm. İngiliz askerleri bir sürü malzemeyi HEK'e çıkarırlardı. Fakat HEK'e çıkaracakları zaman içlerinde telekomünikasyonla ilgili bir şey varsaydı benim görmeliğim gerekirdi 'Evet, çıkabilir bu.' diye. Gittim gördüm ve orada bir transmitteri, vericiyi gördüm. 'Çok işime gelir bu.' dedim. Geldim bu

87 Ali Gürsoy'la 17 Mart 2018 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme

tarafa ve rahmetlik sigaracı Orhan Şevket'e dedim ki 'Sen geliyorsun, bu askeri malları alıyorsun. Benim namı hesabıma bu lotu al. Hepsini alırım senden. Hepsini alacağım senden. İstersen parasını peşin ödeyeyim.' dedim. 'Yok yok, alayım götüreyim de sonra ödersin.' dedi. Bu hadiseler çıkmadan 10 gün evvel, 15 gün evvel bu söylediğim. Sonra hiç unutmayacağım Orhan Şevket o lotu 200 Pound'a aldı. Yükleli arabaya, getirdi dükkanına. Gittim gördüm tamamdır. 'Sene başından sonra alsam daha iyi. Şimdi ansızdan almayayım.' dedim. 'Peki, Ali Bey.' dedi. Alacağım ben bunu ama birkaç zaman sonra çünkü ben Nijerya'dayken benim belli bir setim vardı, transmitter/receiver setim vardı. Dünya ile communication yapardım kendim. Neyse bahçede koskoca bir direk vardı haberleşme için. Öyleydi başka türlü olmazdı. Evet, o devirde onu kullanıyorduk.

Geldim eve. 'Kim bizim mahallenin askeri komutanı?' dedim. Dediler 'Mehmet Ali Tiremeşeli.' Nerededir yeri? Burası. Tamam, gittim. Mehmet Ali'ye anlattım, yakın dostumdur. Bizim de bir radyomuz olması gerekiyordu tabii. Köşklüçiftlik'teydik. Anlattım, 'Ciddi misin?' dedi. 'Ciddiyim.' dedim. 'Bekle, haber getireyim.' dedi. Haber getirdi, 'Seni beklerler, konuşacaklar.' dedi. Bu Türk büyükelçiliğinin o bina var ya Ledra ışıklarındaki. Gittik oraya, üst katta bir yerde siyah bir perdenin arkasında insanlar oturur. Sonra sual ettiler, nerden biliyorsun bu işleri, nerden, ne oldu, nasıl yapacağım diye epeyce sordular. Bildiğim her şeyi anlattım onlara. Bu işi bildiğime kanaat getirdiler ve dediler 'Go ahead. Yapabilmen için ne istersin?' Dedim 'En az 4- 5 sağlam adam isterim. İyi koruyucu bir de tüfek isterim beni korusun.' 'Tamam' dediler. Bu arada oradan tam çıkarken Kemal Şemiler'i gördüm. 'Kemal Abi hayrola?' dedim. Eliyle işaret edip 'Sus.' dedi. Çıktım gittim dışarı. Anlamadım zaten bir şey ya neyse. Vericiyi almaya gideceğiz. Kaçta? Bu akşam saat 9'da. Saat 9'da hazırlanıp gittik Mehmet Ali'ye. 10 tane en iyi adamlar geldi, 10 tane sağlam adam ve bir A-4.

Orhan Şevket'in deposuna girişimiz çok enteresan. Şimdi gece saat 9'du, karanlık her taraf. Mücahitlere dedim ki 'Ambar burasıdır, bunun içindedir. Açalım.' dediler, tankur tunkur vurdular açtılar. Gavur deli oldu, kurşun kurşuna. İlk burada Köşklüçiftlik'te toplandık. Mehmet Ali (Tiremeşeli) başkan idi TMT'cilerin, bir tek sivil ben. Buradan yürüyerek gittik. Araba yok, her taraf kapalı. Gittik oraya durdum bu tarafta. İşte budur, açın girelim, ben göstereceğim. Açtılar, girdim karanlığın içinde, okşaya okşaya buldum. Yerini bilirdim. Yerini bilirdim çünkü nerde olduğunu bilirdim. Çünkü daha önce satın alacaktım ben. Onun için biliyordum. Anlaşmıştım kaç para vereceğimi Orhan Şevket'e. Kabul etti. Etti 200 lira verecektim, alacaktım. Ben evime kurup communication yapacaktım dünyayla. Neyse nerden nereye buna kısmet oldu. Gittik bu olduğu yere ambarın. Ambar da Rum tarafının tam köşesinde. Orhan Şevket'in ambarına gittiğimizde bir yağmur gibi dolu yağar. Dolu değil, kurşun yağar. Cam çerçeve kırılır, biz yerlerde sürünürüz ama cam parçacıklarından bile bir şey olmadı bize. O kadar Allah'ın hikmeti işte. Anlatamam nasıl kurşun yağardı. Hasbelkader kimseye gelmedi, hiç birimiz yara almadı. Açtık ambara girdik, gece yarısı yoklaya yoklaya 'İşte budur.' dedim. 'Yanında başka bir parçası daha vardı.' dedim, 'Alırız.' dedi. Ondan sonra çıktık, 250 kilo falandı. Taşıyarak onu geldik saraya. Saraya geldik ama Sarayönü'e kadar sırtımızda taşıdık. Ondan sonra buldular bir araba da yüklediler.

Çünkü oraya kadar ne araba vardı ne bir şey. Bulduk Nalbant Burhanoğlu'nu rahmetlik. Bizi Sarayönü'nde rahmetlik karşıladı. 'Bu ne?' dedi. Bu falan falan. 'Nereye gideceksiniz?' Bilmiyoruz daha neresi bize söylemediler. Rahmetlik Nalbantoğlu "Obirlerine de söyleyelim." dedi. Ben tabii bilmiyordum obirlerini. 'Onlar kimdir, neredeler?' dedim. Rahmetlik Atai'nin kardeşinin⁸⁸ bir atölyesi var. Erdoğan Naim, Özer Berkem ordalar. Yusuf Gazi ordalar. Onlar o evde bir cihaz yapmaya çalışırlar.' dedi. Ben tabii onların böyle bir cihaz yapmaya çabaladıklarını ilk başta bilmiyordum..."

Bu tehlikeli operasyonun bütün sorumluluğu ise TMT'de Yıldırım-1 (Y-1) özel birliği komutanı olan Mehmet Ali Tiremeşeli'dedir ve o da anılarında "Bayrak Operasyonu" olarak adlandırdığı bu olayı şu sözlerle aktarır;⁸⁹

"...1963 olaylarının başladığı günlerdi. Köşklüçiftlik'teki karargâhımda bazı arkadaşlarımla Rum Radyosu'nu dinliyorduk. O sıralarda Türk köyleriyle sağlıklı bir bağlantımız yoktu. Rum radyosu ise durmadan 'Asiler teslim oldu.' veya 'Lefkoşa düştü.' şeklinde moral bozucu yayınlar yapıyordu. Yanı başımda oturan kardeşim İbrahim hırsıyla bize dönerek 'Şimdi bizim elimizde de bir radyo olacaktı. Radyomuzun olmaması çok kötü.' şeklinde konuştu. Gerçekten de Rum Radyosu'nun küstahlığı, yalan ve kasıtlı haberleri bizi deliye çevirmişti. Halkın morali bozuluyordu ve kaybedecek zamanımız yoktu. O sırada bizimle oturmakta olan Ali Gürsoy adlı arkadaşımız 'Ben radyoyu kuracak bir alet biliyorum.' dedi. Ali Gürsoy Amerika'da elektronik mühendisliği eğitimi almış ve döner dönmez Kıbrıs Telekomünikasyon Şirketi CYTA'da⁹⁰ görev başlamıştı. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Türklerin de devlette yer alması öngörüldüğünden Ortaklık Cumhuriyeti döneminde Gürsoy yetkili bir konumdaydı. Eskiyen radyo verici cihazlarının yenisi ile değiştirilmesine karar veriyor, bazı kişiler de o eski parçaları hurda fiyatına satın alıyordu. İşte onun 'Orhan Şevket'in ambarında' dediği verici cihazı da aslında Araçlara satılmak üzere alınmıştı. Söz konusu ambar şimdiki Tanzimat Sokak'ta⁹¹ Rum mezuzilerinin bitişiğindedi. 'Onu oradan almanın imkânı yok.' dedi.

Hemen ambarın yerini tarifetmesini istedik. Ambar Victoria Caddesi (Şht. Salahi Şevket Caddesi)'nden ayrılan Tanzimat Sokak'ın üzerinde Yediler mevkiindeydi. Gidip bölgede keşif yaptık; ancak kararımızı çoktan vermiştik. Rum mevziisinin değil yanında, içinde bile olsa gidip alıp gelecektik. Radyonun bizim için yaşamsal bir değeri vardı. Durumu hemen Bozkurt'a arz ettim. Eğer izini olursa verici cihazı alıp geleceğimizi söyledim ve planımızı aktardım. Komutan çok memnun oldu. Böylece bizim ateşimize bağlı olarak bütün mezuzilerden Rumlara ateş açılacaktı. O bölgenin komutanı Kara Aziz'le bağlantı kurup Rum mezuzilerine baskı yapacak ve cihazı aldıktan sonra geri çekilecektik. Üç ekip oluşturdum. Birinin başına Alpaz Mustafa'yı, diğerinin başına da kardeşim İbrahim İlkman'ı koydum. Onlar Rum mezuzilerine baskın yapacak, ben de kendi ekibimle cihazı alıp gelecektim. Baskın ekipleri el bombalı, Thomson makineli tabancalı, gözütü

88 Orhan Atai

89 Arslan Mengüç, *Ben Tiremeşeli Mehmet Ali*, Lefkoşa, 2013, s. 264-266.

90 Kevork K. Keshian, *Nicosia; Capital of Cyprus Then and Now*, The Moufflon Book and Art Center, Lefkoşa, 1990, s. 286 ve 288.

91 Muhtemelen Arap Ahmet Mahallesi'ndeki Tanzimat Sokak olacak.

pek, görev için canlarını vermeye hazır mücahitlerden oluşmuştu. Operasyon sırasında gerçekten görevlerini tam olarak yerine getirmiş ve Rumları geri püskürtmüşlerdi. O gece çok soğuk ve berbat bir geceydi. Gökyüzü görünmüyordu. Öbür cephelerden gelen ateş sesleri Rumları 'Türkler genel saldırıya kalktı.' düşüncesine itmiş ve o panikle mevzilerinden 500 metre kadar geriye çekilmelerine yol açmıştı. O sırada ben de Orhan Şevket'in ambarından içeri girmiştim ve onca malzeme arasında neye benzediğini bile bilmediğimiz vericiyi aramaya çalışıyorduk. Bereket versin yanımızda Ali Gürsoy'u da getirmiştim. Geldi, cihazı gösterdi. Birkaç yüz kilo ağırlığında büyük bir cihazdı. Bin bir güçlülükle de olsa kamyonu yükledik ve Dr. Küçük'ün dairesine getirdik. Başına bir nöbetçi koyduk ve ertesi gün teknisyenlere teslim ettik. O gece operasyonda görev alan arkadaşlarımız Bayraktarlık Y-I Grubu'ndan Mahmut Hüdaverdi, Alpay Mustafa, İbrahim İlkman, Esat Hüdaverdi, Turgut Özkaloğlu, Mustafa Ormancı, Özkan Atasoy, polislerden Hüseyin Pof, Mehmet Öksüzer, gönüllüler Kemal Kalıçay, Mustafa Osman Pıroyili ve Ali Gürsoy idi; ancak o gece canlarını tehlikeye atarak vericiyi düşman hatlarından alıp getirenlerin varlığı nedense unutuldu."

Bizzat TMT Bayraktarı "Bozkurt" ismiyle bilinen ve "Kemal Coşkun" ismini kullanan Kenan Çoygun'a operasyonla ilgili bilgi arz edildikten ve doğrudan Bayraktarlığın emir ve onayı alındıktan sonra başlatılan operasyon "sıfır hata" prensibiyle icra edilecektir. Operasyonla ilgili ilk gizli toplantı Çetinkaya spor kulübünde yapıldıktan sonra Bayraktar Kenan Çoygun başkanlığında Sancaktar ve Lefkoşa Serdarı'nın da katıldığı bir toplantı daha gerçekleştirilir. Pusu, baskın gibi gerilla harbine özgü usullerde tecrübeli olan TMT üst kadrosunun verdiği direktifler doğrultusunda hareket tarzı belirlenir ve Tiremeşeli harekâta katılacak 12 kişilik ekibiyle önce Köşklüçiftlik'teki Şemsi Kazım Apartmanı'ndaki⁹² kendi karargâhında bir toplantı daha yaparak ayrıntıları bir kere daha gözden geçirir.⁹³ Taktik bir operasyonla Orhan Şevket'in deposundan gerekli malzemeyi almayı planlayan Mehmet Ali Tiremeşeli bölgeye geldiklerinde Kara Aziz ekibinden bölgede özellikle yüksek yerlere konuşlanmış silahlı Rum unsurlarına karşı baskı atışı/ateşi açılması düşüncesindedir. İlk planlamaya göre deponun bulunduğu caddeye yönelik bir sızma hareketi gerçekleştirilecek ve Mehmet Ali Tiremeşeli yanında mühendis Ali Gürsoy olduğu halde 3 adamıyla sessizce ve Rumlara fark ettirmeden depoya girecektir. Tiremeşeli tarafından bu operasyon için seçilen TMT üyelerinin tamamı bu konuda bilgili, tecrübeli ve gönüllü insanlardır. Örneğin Alpay Mustafa teşkilat içinde bilinen en keskin nişancı ve gözü pek kişi olarak ifade edilmektedir.⁹⁴ Bu süreçte Alpay Mustafa ve İbrahim İlkman timleri ise durumu silahlı Rumların fark etmesi halinde taktik aldatma yoluna gidecek ve Rum unsurlara yönelik taciz ateşiyle Tiremeşeli timinin depoya güvenle

92 Eski TMT mensubu Metin Aybars ile 15 Nisan 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme

93 Fil Turgut lakaplı eski TMT mensubu Turgut Özkaloğlu ile 9 Mayıs 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

94 Merhum TMT mensubu Sümer Şehidoğlu ile 16 Haziran 2015 tarihinde Alagadi/Girne'de yapılan görüşme.

girmelerini sağlayacaktır. Söz konusu plan başarılı olmuş ve sızma hareketiyle deponun kapısına kadar gelen Tiremeşeli timi fark edilmezken Alpay Mustafa ve İbrahim İlkman timleri de kendilerine verilen vazifeyi hakkıyla yerine getirerek Rumların hedef şaşırmasına neden olmuşlardır. Mühendis Ali Gürsoy'un depodaki vericiyi ve gerekli malzemeyi tespit etmesinin ardından taktik aldatma girişimi nihayetlenmiş ve Tiremeşeli, Alpay Mustafa ve İbrahim İlkman komutasındaki üç TMT timi de Rumlar üzerinde baskı ateşi oluşturarak yanlarındaki 250 kiloluk malzemeyle güvenle bölgeden çıkmanın yollarını aramaya başlamışlardır. Gecenin karanlığında ve görmeden ateş eden Rumlar bu çatışmaya Kara Aziz ekibinin de girmesiyle meskun mahalde çatışma ortamının genişlediğini görmüşler ve bölgedeki TMT unsurlarının topyekûn bir saldırıya geçtiği düşüncesine kapılarak Baf Kapısı civarında 500 metre kadar geriye çekilmek zorunda kalmışlardır.

10. Yıldırım-1 ve Yıldırım-2 Grubu

Aynı dönemde TMT üyesi Metin Aybars'ın belirttiğine göre Kara Petek-I ekibi Lokmacı Barikatı, Ali Akgüç ekibi Yediler Sokağı civarı, Mehmet Ali Akpınar ve ekibi Viktorya Sokağı (Şehit Salahi Şevket Sokağı), Fikret Kürşat ekibi de Özkan Aşardağ'ın ekibinin desteğiyle Gençlik Gücü ve Çağlayan bölgesi, Özer Asım ekibi de Lokmacı Barikatı ile Arasta arasında kalan bölgeyi kontrol altına alır.⁹⁵ Doğrudan Bayraktarlık karargâhına bağlı olarak "Özel Grup" statüsünde çalışan Mehmet Ali Tiremeşeli'nin Yıldırım (Y-1) grubu dışında Özkan Aşardağ komutasında Y-2 grubu, Mahmut Hüdaverdi komutasında Y-3 ve İlker Kırmızı komutasında Boz Oymak (İkmal Grubu) da söz konusudur. . Burada Topal Mahmut'a bağlı olarak faaliyet gösteren Y-3 grubu 21 Aralık 1963 çatışmalarının arkasından tesis edilmiştir ve burada görev alanlar daha çok Tiremeşeli'nin Y-1 grubundan ayrılanlardır. Mehmet Ali Tiremeşeli'nin Lefkoşa Sancağı ile 5 Eylül 1964 tarihli yazışmasına göre de kuruluş tarihi Eylül 1964'tür ve çatışmaların başlamasından neredeyse 8 ay sonradır.⁹⁶ Çağlayan'da yaşanan bir tartışmanın ardından öldürülen Mustafa Alpay da bu hiyerarşik düzen içerisinde Topal Mahmut'un yardımcısı durumundadır. Mehmet Ali Tiremeşeli bu özel birlikle ilgili olarak "...Birlik çok seçkin ve çok özel eğitim görmüş bir komando birliğiydi. Bu kahraman birliğin birçok üyesi 1955-1959 döneminde EOKA'ya karşı omuz omuzunda birlikte savaştığım silah arkadaşlarımdan oluşuyordu. O birlik değerli komutanım, Kore Savaşı kahramanlarından Ahmet Göçmez'in emriyle tarafımdan kurulmuş olup komutanlığını da ben üstlenmiştim. Yeni kurulan o birlik ile de çok yoğun çalışmalar yapıyor ve onları en zor günlere hazırlıyordum. Birliğim bir savunma birliği olmayıp tamamen bir saldırıya hazırlanıyordu. Doğrudan doğruya Bayraktar'a bağlıydı, yani TMT Başkomutanı'na..."⁹⁷ der.

95 TMT Lefkoşa Sancağı üyesi Metin Aybars ile 23 Şubat 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

96 Kani Kanol, *TMT'nin Şifreleri*, Söylem Yay., Lefkoşa, Haziran 2012, s. 133

97 Arslan Mengüç, *Ben Tiremeşeli Mehmet Ali*, Lefkoşa, 2013, s. 235.

Gazeteci Akay Cemal ise Orhan Şevket'in deposundan radyoyla ilgili ekipmanın alınması konusunda "...Şimdi Arabahmet İlkokulu olan ve o zaman 'Pavlidis'in Garajı' olarak bilinen yerde, iş adamlarımızdan Orhan Şevket'e ait ambardan alınması gerekirdi... Alpay Mustafa da hurma ağacına tırmanmış, etrafı gözetlemekle görevlendirilmişti. Bölgede Rum askeri olmamasına rağmen geri planda birkaç Rum askeri özel görevli olarak etrafı kolaçan ediyordu. O sırada Alpay'ı fark ederek ateş açmışlar, karşılık görünce de Baf Kapısı'na doğru kaçmaya başlamışlardı. Radyo için elverişli cihaz zamanında bir tesadüf eseri olarak Orhan Şevket tarafından Beyrut'ta bir açık artırmada satın alınmıştı. Orhan Şevket'in oğlu anahtarıyla ambarı açmış ve mücahitler de cihazı alarak ileri bir noktaya taşımışlardı..."⁹⁸ demektedir; ancak anılan malzeme orada değil, Pavlidis'in garajı olarak bilinen yere çok yakın olan, yaklaşık 100 metre daha ileride ve Baf Kapısı'na da daha yakın olan noktadaki Orhan Şevket'in deposundadır. Ayrıca deponun kapısı Orhan Şevket'in oğlu tarafından değil, bölgeye gelen Mehmet Ali Tiremeşeli grubunca açılmıştır.

Ayrıca bu Y-1 grubunda o gece Akay Cemal'in belirttiği üzere Mentesh Aziz bulunmamaktadır. Öte yandan Zehra Eliçin de her ne kadar babasının soyadını belirtmese de çok hoş ve akıcı bir dille kaleme aldığı ve nostaljik bir yaklaşımla özlem duyduğu Lefkoşa'yı anlattığı kitabında polis olana babası polis çavuşu Mehmet Öksüzer'e de göndermeler yapar;⁹⁹

"...Babam ise polis teşkilatındaki görevinden olsa gerek iki toplum arasındaki olanlarla çok meşguldü. Örneğin bir ara sürekli radyo kanallarını karıştırır olmuştum. Bir kanal arıyor gibiydi. Sonunda 'Bayrak, Bayrak, Bayrak' diye tekrar eden bir kanal buldu. Bu tekrarlanan sesin ne olduğunu çok merak etmiştik. Birkaç gün sonra anons kesilince 'Burası Bayrak Radyosu, Kıbrıs Türk Mücahidinin Sesi' şeklinde kendini tanıtan Bayrak Radyosu yayına başladı. Babamın neden bu kadar merakla ve ısrarla bu anonsu takip ettiğini yıllar sonra öğrenecektik. 80'li yıllarda bir gün Bayrak Radyo-Televizyon Kurumu (BRTK) babama bir plaket verdi. Meğer radyonun kuruluş aşamasında gerekli bataryaları ve vericiyi babamın da aralarında olduğu 7 kişilik özel bir tim gizlice taşımış ve yerine ulaştırmıştı. Bunu öğrendiğimizde gururlandık, duygulandık ve babama detaylarını sorduk ama bir türlü anlattıramadık. Övünmeyi sevmediğinden mi ne önemsiz bir olaymış gibi geçiştirmeyi tercih etti..."

Zehra Eliçin her ne kadar 7 kişilik özel bir timden bahsetse de o gün Orhan Şevket'in deposuna malzemeleri almak üzere gidenlerin isimleri yukarıda verilmiştir ve Mehmet Ali Tiremeşeli de dâhil olmak üzere toplam 13 kişidir. Ergün Orhan Şevket o gün sahibi olduğu deponun anahtarlarını da TMT mensuplarına vererek gerekli olan her türlü malzemenin alınmasına da büyük bir içtenlikle müsaade etmiştir. Bu görevi aynı tarihlerde Ömer Debbağ'dan alan bölgeden sorumlu Kara Petek Beyi Aziz Rüstem (Kara Aziz)'in verdiği bilgiler doğrultusunda malzemeleri Rum tehdidi altındaki bölgeden almak üzere

98 Kıbrıs, 26 Aralık 2019

99 Zehra Eliçin, *Kıbrıs'ta Denizi Göremeden; 60'lı Yıllar*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2013, s. 71

Yıldırım Grup Komutanı Mehmet Ali Tiremeşeli (İlkman) sorumluluğunda Alpay Mustafa, Mahmut Hüdaverdi (Topal Mahmut), İbrahim Tiremeşeli (İlkman), Tacettin Atai, Fil Turgut (Turgut Özkaloğlu), “gerçek TMT’ci ve TMT öncesinde silah kuşanan, vatan yoluna canını koyan, göğüs göğse mücadele eden”¹⁰⁰ Esat Hüdaverdi, Hüseyin Pof, Özkan Atasoy, Mehmet Öksüzer, Özer Debbağ, Mustafa Ormanlı, Kemal Kalıçay, Mustafa Osman (Pirohili) ve Ali Gürsoy’dan oluşan ekip bölgeye gider. Lefkoşa’nın Baf Kapısı olarak bilinen bölgesinde Viktorya Sokağı (Şehit Salahi Şevket Sokağı)nda ve Pavlidis Garajı yakınlarında Rumlarla girilen çatışma sonrasında söz konusu depoya girilir ve Ali Gürsoy’un gösterdiği malzemeler derhal alınarak kamyonete yüklenir;¹⁰¹

“... Baktım ve tanıdığımız bir cihazdır. Baktım ve ilk bakışta işletmem bu cihazı. Rahmetli Orhan Şevket vardı, onun bir askeri hurda dükkânı vardı. Ali Gürsoy zannedersen bilirdi muhteviyatı onun içinde. Bir takım mücahit arkadaşla, rahmetli Alpay Mustafa da dâhil olmak üzere gittiler ve oradan aldılar, getirdiler. Ne Ali Gürsoy’un bilgisi vardı o hususta ama bunları söylemek istemem fazla ve her arkadaş elinden geleni yapmaya çalıştı...”

11. Viktorya/Bayrak Operasyonu Sonrası Süreç

Bu operasyonun ardından bugün Şht. Salahi Şevket Caddesi olarak bilinen caddeden yaklaşık 500 metre kadar ötedeki Atatürk Meydanı’na gelen 13 kişilik Tiremeşeli grubu malzemeyi elektrik/elektronikten sorumlu teknik ekibe devrederek görevini tamamlar. Öte yandan ne yazık ki bu faaliyetin başında Mehmet Ali Tiremeşeli’nin olduğu ise yıllar sonra neredeyse hiç hatırlanmayacaktır ve Tiremeşeli de bu vefasızlığı hayata gözlerini yumuncaya kadar unutmayacaktır;¹⁰²

“...Bayrak Radyosu kurulduğu zaman yanılmıyorsam 25 Aralık 1963 tarihinde benim bildiğim Allah rahmet eylesin Mehmet Ali (Tiremeşeli) bu adamın grubu gitti İngiliz üslerinden mal alıp satan Orhan Şevket’in deposundan aldılar gittiler. Çok üzüldü. Mehmet Ali Bey bana anlatmıştı o gün yaşadıklarını. ‘Çok zorluklar çektik. Bize bir görev verildi.’ diyordu. Bilen birisi varmış. ‘Onu aldık gittik. Kendi adamlarımla biz getirdik. Hiçbir zaman aramadılar beni.’ diyor. Öldü gitti tabii rahmetlik...”

Emniyetli bölgeye geçirilen malzemeler ilk etapta Dr. Burhan Nalbantoğlu’nun yönlendirmesiyle Atatürk Meydanı’ndan Selimiye Camii yakınlarındaki Laleli Camii Sokağı’na nakledilir. Bu malzemeler daha sonra Bayrak Radyosu’nun kalıcı merkezinde de kullanılmaya devam edilecektir. Daha sonra Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Vekili Dr. Fazıl Küçük’ün Cumhurbaşkanı Muavinliği Sarayı’nın bir zamanlar İngiliz sömürge yönetimi tarafından İngiliz Valisinin atları için ahır olarak da kullanılan yerde birkaç

100 İsmet Kotak’tan aktaran Kıbrıs Postası, 3 Temmuz 2008.

101 Haberleşme Mühendisi Tuğrul Hilmi Berkay ile 5 Kasım 2016 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme

102 Mehmet Zeka Güngör ile 20 Nisan 2017 tarihinde Gazi Mağusa’da yapılan görüşme

cesur ve iş bilir teknisyen vasıtasıyla ve derme çatma araçlarla imkânsız gerçekleştirilir. Radyonun kuruluş sürecine dolaylı olarak destek verenlerden birisi de TMT mensubu Metin Aybars olacaktır;¹⁰³

“...Erdoğan Naim de bizdeydi. Yeni yazılmış bir aramızdı, bir mücahit adayı diyelim ilk günlerde. Ansızın biri geldi ‘Erdoğan Naim sizde mi?’ dedi. ‘Evet, bizdedir.’ dedik. ‘Radyo kuruyoruz. Erdoğan Naim’i istiyoruz. Müsaade edin, gitsin.’ dedi. ‘Tamam, gitsin.’ dedik. Erdoğan Naim gitti. Belki ertesi gün tam bilmem ve haber gönderdi bize Erdoğan ‘Yakında radyo yayınları başlayacak. Açın radyoyu. İsmi de Bayrak olacak.’ dedi ve bize haber gönderdi. Biz durmadan kulüpte (Yenicami Spor Kulübü) radyoyu karıştırdık, sonra da tespit ettik ‘Bayrak, Bayrak, Bayrak’ diye. Sonra birileri geldi ki mikrofon isterdiler bizden. Dedik ki ‘Bizde mikrofon yok.’ ‘Telefon verin o zaman bize.’ dediler. O vakitler böyle şeyler yaygın değil. Herkesin elinde mikrofon ne arar? O zaman varsa belki 1-2 evlerde o bantlı teyplerden vardı. Mikrofon bulamadılar radyo için. Telefon ahizelerini mikrofon olarak kullanırlar; ancak o da 3 dakika sonra yanar. Dediler ‘Ne kadar telefon varsa verin.’ Tuttuk bu buzhaneden tütün fabrikasına kadar ne kadar telefon varsa verdik ellerine, gittiler ama ‘Bayrak, Bayrak’ ve mikrofon yanardı. ‘Nerededir bu?’ Burada garajında, Dr. Küçük’ün arabasının garajındaymış. Sonra öyle devam etti. Sonra daha düzenli yayın başladı. Bu Mücahitler Sitesi var şimdi Alay’ın olduğu yerde, orası burçtu, üstü dümdüz. Kazmaya başladılar orayı. Dedik ‘Burası ne olacak?’ Büyük bir çukur açtılar. ‘Radyo olacak.’ dediler. Yer altında açtılar bir şeyler, inşa ettiler ve üstünü kapattılar. Birkaç baraka inşa ettiler üstüne, antenleri inşa etmeye başladılar ve ‘Buranın güvenliği sizin bölüğe aittir.’ dediler. Oranın emniyetini bir sene kadar biz yaptık nöbet kulüpleri de yaptırarak.

Arada bir de gider görürdük. Erdoğan Naim de orada ya zaten. Cihazlar bodrumda derme çatma cihazlar. Askerden satılan hurda olarak cihazlar varmış. Onları Mehmet Ali Tiremeşeli almış. İleride Baf Kapısı civarında bir ambarda hurda olarak cihazlar varmış. Onları gidip ateş altında alıp gelmişler. Tamir etmişler verici olarak. Frekanslarını, mirekanslarını ayarladılar. O şekilde başladı. Bayrak Radyosu ilişkimiz bu şekilde başladı. Moral anlamında radyonun topluma etkisi çok oldu tabii, çok oldu çünkü ‘Bayrak Bayrak’ sesini duymak bile halka bir güç kattı. Kaldı ki bir süre sonra çok gitmedi normal yayına, moral verici yayına başladılar ‘Anavatan arkamızda vs.’ diye tabii ve çok destek oldu...”

Orhan Şevket’in deposundan malzeme temini daha sonraki dönemde de devam edecek ve radyonun gelişimi yavaş da olsa kendini göstermeye başlayacaktır;¹⁰⁴

“...Malzeme sıkıntısı çok büyüktü. Çünkü kanallar tıkalıydı; ancak Allah rahmet etsin Orhan Şevket vardı. O askeri malzemeleri satıyordu. Askerlerin hurda diye attıklarını saklıyordu. İkinci Dünya Harbi’nden, İngilizlerden kalma. Hatta bir kısmını da Araplara gönderiyordu. Nur içinde yatsın, bize çok yardımcı oldu. ‘İş yerim

103 TMT Lefkoşa Sancağı üyesi Metin Aybars ile 23 Şubat 2017 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme.

104 Yusuf Osman Gazi ile 3 Nisan 2017 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme

açıktır, siz istediğiniz kadarını alınız. Yeter ki kullanınız.’ dedi. Ben kendisiyle önceden tanışırdım. 1963 öncesinde CYTA adına, CYTA’da çalışırken ben kendisinden malzeme alırdım. Bana güveni sonsuzdu. Bize o fırsatı verdi ve çok malzeme aldık biz oradan. Gerek transformatör, gerek tüpler bulduk ve biz onları kullanarak bir proje şeklinde hayata geçirdik. İyi ki vardı onlar (bu insanlar). Tabii o şekilde Bayrak Radyosu’nu işletecek eleman azlığı da vardı. Bu elemanları da gene işbaşı hizmet içi eğitimle sağladık. Görev başında eğitilirdi personel. Çünkü fazla bir personel yoktu. Başlangıçta her çeşit işi yapıyorduk. Ölçü bakımı, proje, projeyi uygulama, atölye temizliği hep bize aitti. Yabancı biri içeri giremezdi zaten. Zaman içerisinde eğittiğimiz personelle genişledik. Eğittiğimiz elemanlarla başarılı bir şekilde yayınları sürdürebildik...”

Bayrak Radyosu’nun da, diğer sancak radyolarının da uzun bir müddet malzeme bağlamında yaşadıkları zorluklar, kısıtlamalar ve bunlara yönelik çözüm üretme çabaları ise her türlü takdirin üstündedir. Teknik personelin bilgi ve deneyimlerini birleştirerek gerekli malzemeleri kıt imkânlar içerisinde üretmeye çalışmaları yanında dışarıdan temin edilmesi gereken malzemeler de vardır ve bunlar başta para canlısı Rum tüccarlar vasıtasıyla yapılmaktadır.¹⁰⁵ Bayrak Radyosu ilk olarak Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Muavini Dr. Fazıl Küçük’ün arabasının bulunduğu garajdan yayın yapmaya başlar. Bu bölgede İngiltere’nin garantör devlet olarak cumhurbaşkanı muavinini de korumak üzere görevlendirdiği iki zırhlı aracın bu bölgede bulunması ve bunların telsizlerinden yapılan yayınların duyulması üzerine radyo istasyonu buradan ayrılmak zorunda kalır. Bayrak Radyosu daha sonraki süreçte Lefkoşa Girne Kapısı’na yakın bir noktadaki Mevlevihane’de binanın ön kısmı daha önce de olduğu üzere müze olarak faaliyetine devam ederken arka taraftaki birkaç oda ise radyoya tahsil edilmiş durumdadır ve çalışmaya da bu şekilde başlar; ancak burası da zaman içinde küçük geldiğinden buradan da taşınma ihtiyacı doğar. Bayrak Radyosu’nun bir sonraki geçici karargâhı ise Tekke Bahçesi civarındaki çocuk yuvası olacaktır; ancak bölgenin Rumların parazitleme faaliyetlerine uygun olması ve deşifre edilmesi nedeniyle kısa bir süre sonra buradan da ayrılmak zorunda kalacaktır. Radyonun bir sonraki karargâhı halen Milli Mücadele Müzesi’nin de bulunduğu Lefkoşa Hisarüstü’nde derme çatma bir yerdir. Radyonun taşındığı ve yayın yaptığı yerlerden birisi de Lefkoşa’da Tekke Bahçesi içindeki çocuk yurdu olur.¹⁰⁶

Lefkoşa Hisarüstü’nde bulunan radyo istasyonunun güvenlik nedeniyle yer değiştirmesi icap ettiğinden bu sefer de yine aynı yerde; ancak hisarın altında bir yer bulunması söz konusu olur. Mücahitler Sitesi’nin 1967 yılında inşa edilmesinin ardından aynı şekilde yeraltında kalan Bayrak Radyosu özellikle çalışanların yukarıda gezinenlerin neden olduğu toprak çöküntüsü ve çıkan sesler nedeniyle zor şartlarda olmasına rağmen faaliyetlerine aralıksız devam eder. Gündüz’ün de haklı olarak “...Hep hayıflanırım da burası niçin bırakılmadı

105 Fuat Beyar ile 3 Ekim 2016 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme

106 Elektronik Mühendisi Derviş Özer Berkem ile 8 Şubat 2016 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme

diye. Çünkü tarihi bir yerdir."¹⁰⁷ dediği bu tarihi mekân 1967 yılı itibarıyla burası tamamen ortadan kalkmış durumdadır. Bayrak Radyosu'nun daha sonraki süreçte taşındığı yer ise Lefkoşa'da Atatürk (Sarayönü) Meydanı'nda bulunan Mahkemeler binası olur. Duruşma salonlarından stüdyolar ve haber merkezleri oluşturulmaya çalışılırken bir yandan da Rumların yerlerini tespit etme, istasyonu havaya uçurma ve parazitleme girişimlerine de karşı koymaya çalışılır.

1964 yılında Mahkemeler binasının tekrar kullanıma açılması düşüncesi ortaya çıktığından radyo için bir kere daha taşınma konusu gündeme gelir. Bayraktarlık ve TMT Lefkoşa Sancaktarlığı güvenlik bağlamında Bayrak Radyosu'nun Lefkoşa Suriçi bölgesinden dışarıya çıkmasına pek sıcak bakmadığından bu sefer fazla uzağa gidilmez ve mahkemeler binasının hemen karşısındaki Posta Dairesi binasının ikinci katı merkez seçilir. Posta Dairesi'nin ikinci ve üçüncü katına yerleştikten sonra burada yer darlığı çekmeye başlayan Bayrak Radyosu için bu binanın hemen yanındaki bir başka bina daha tahsis edilecektir. Bayrak Radyosu'nun yayın yaptığı ve teknik altyapısının oluşturduğu yerlerden birisi ise Lefkoşa'da İdadi Sokak'ta bulunan Mısırlızade Apartmanı'nın en üst katıdır. Burada batıya bakan taraftaki daire Bayrak Radyosu için özel olarak hazırlanmış, son dönemde muhtemel elektrik kesintilerine karşı apartmanın çatısına jeneratör dahi yerleştirilmiştir. Burası daha çok özellikle Rumların yayınlarına yönelik parazit çalışmaları için kullanılmıştır. Bugün bile söz konusu apartmanın çatısında Bayrak Radyosu tarafından kullanılan çeşitli vericileri görmek mümkündür.

Bayrak Radyosu'nun kuruluş döneminde kullanılan ilk bina ise Atai Ailesi'ne ait ev olur. Radyonun kuruluş günlerinde çok önemli ve stratejik katkılarda bulunan elektronik mühendisi Özer Berkem ve arkadaşları Özhan Ragıp, Erdoğan Naim, Yusuf Gazi, Önder Atai ve bazı teknisyenler Laleli Cami Sokak'ta Atai kardeşlere ait eski bir eve teknik altyapıyı hazırlamak ve elektronik sistemleri kurmak amacıyla yerleşirler. Bayrak Radyosu'nun karargâh, atölye ve merkez olarak kullandığı ve Bimal adı verilen telsiz cihazlarını ürettiği yerlerden birisi de Lefkoşa Postanesi yanında halen Mal Tazmin Komisyonu binası olarak kullanılan binadır. Bayrak Radyosu dışında özellikle TMT'nin telsiz ihtiyacını karşılamak amacıyla atölye ve propaganda merkezi olarak kullanılan bir başka mekân ise Posta Dairesi'nin bodrum katı olmuştur. Bu binanın da yetersiz kalması nedeniyle Mal Tazmin Komisyonu ve Merkez Postane arkasındaki bitişik bina da özellikle psikolojik algı operasyonların yönelik olarak kullanılmaya başlanır ve burada da Bimal vericileri imal edilir.

107 24 Aralık 2016 tarihli BRT yapımı Bakış Açısı isimli program

Sonuç

16 Ağustos 1960 tarihinde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğünde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yunanistan'ın Megali İdea ve Kıbrıslı Rumların Enosis saplantıları nedeniyle uzun soluklu olamaması ve ardından 21 Aralık 1963 tarihinde başlayan Rum saldırılarının ardından fiilen ortadan kalkan Kıbrıs Cumhuriyeti ile birlikte Kıbrıslı Türklerin hayatta kalma mücadeleleri yeni bir safhaya girer. Sosyal ve ekonomik hayatın dışına itilen, devlet kademelerindeki görevlerine gidemeyen, yaşadıkları bölgelerde can güvenlikleri kalmadığı için nispeten daha güvenli olarak görülen Lefkoşa civarındaki ovalara kaçmak zorunda kalan Kıbrıslı Türkler neredeyse 1974 yılına kadar geçecek zorlu çadır hayatına da böylece başlarlar. Devletin bütün kurumlarında olduğu gibi Kıbrıs Radyo Yayın Korporasyonu'nu da ele geçiren Rumların devamlı olarak Kıbrıslı Türkler aleyhine kara propaganda yaparak onları "asi Türkler" olarak dünyaya tanıtmaya başlaması, adada yaşanan Rum mezalimini "devlete isyan eden Kıbrıslı Türkler" üzerinden aktarması ve dünya kamuoyunu bilgi kirliliğine boğmasının ardından önce ada içinde ve ardından ada dışına haber ve bilgi akışını sağlamak üzere bir radyo kurma çabası söz konusu olur. 25 Aralık 1963 günü ilk defa, 28 Aralık tarihinde ise resmen "havaya çıkan" Bayrak Radyosu'nun ilk yayınları sadece 3 dakika ve ancak 50 metre mesafeye ulaşırken daha sonraki süreçte bütün baskı, zorluk ve parazitlemelere rağmen Limasol, Larnaka, Baf, Lefke, Mağusa ve ada dışında da Anamur'da Kıbrıslı Türklere ait radyo istasyonları devreye girer. Rumların baskı, kara propaganda ve engellemelerinden korunabilmek, silahlı saldırılarını engellemek amacıyla Bayrak Radyosu devamlı yer değiştirirken daha öncesinde Laleli Camii Sokağı'nda başlatılan yayınlar son derece gizli tutulur. Bütün bu faaliyetlerin temelinde ise Mehmet Ali Tiremeşeli komutasındaki 12 TMT Y-I timinin olağanüstü fedakârca bir girişimi ve Rum ablukasındaki Arap Ahmet Mahallesi-Baf Kapısı civarındaki bir depodan gerekli malzemeleri ele geçirme operasyonları bulunmaktadır. Bu süreç daha sonraki dönemde ada içi ve dışındaki Kıbrıs Türk radyolarının kıt imkânlar içinde seslerini bütün dünyaya duyurmaya çalışmaları ve Rum kara propaganda ve dezenformasyon girişimleriyle parazitleme çabalarına karşı koyarak 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'na kadar devam eder. Bu radyolardan halen sadece Bayrak radyosu KKTC'nin resmi devlet radyo-televizyon kanalı olarak hizmetlerine devam etmektedir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

ABD Arşivleri

Kıbrıs Türk Milli Arşivi (KTMA)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Kızılay Genel Müdürlüğü Arşivi (KGMA)

İngiltere Foreign Office Arşivi (FO)

II. Süreli Yayınlar

Halkın Sesi

Havadis

Kıbrıs

Kıbrıs Postası

Nacak

Ortam

Zafer

Vatan

Star

Güvenlik Kuvvetleri Dergisi

Revue Internationale d'Histoire Militaire

III. Kitaplar

AFŞAROĞLU, Aytur, 1958-1974 Kıbrıs'ta Toplumlar Arası Çatışmalarda Yaşananlardan Kesitler, YDÜ, Haziran 2000, Lefkoşa.

AKKURT, Aydın, Bir İhanetin Belgeseli (Dr. İhsan Ali), Akdeniz Haber Ajansı Yay., 1996, Lefkoşa

- ATUN, Ali Fikret, Yunan Karakterinin Anatomisi, Lefkoşa, 1996
- ATUN, Hakkı, Dış ve İç Politikada Son Durum, Değişim ve Demokrasi, Lefkoşa, Nisan 1996
- BAYÜLKEN, Ü. Haluk, Cyprus Question and the United Nations, Temmuz 1983
- DENKTAŞ, Rauf R., Rauf Denktaş'ın Anıları, Cilt I, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1996
- DENKTAŞ, Rauf R., Rauf Denktaş'ın Anıları-Toplayış, Cilt X, Boğaziçi Yay., İstanbul, Aralık 2000
- DENKTAŞ, Rauf R., Rauf Denktaş'ın Hatıraları Cilt 5, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1997
- ELİÇİN, Zehra, Kıbrıs'ta Denizi Göremeden; 60'lı Yıllar, Cinius Yay., İstanbul, 2013
- FOLEY, Charles, The Memoirs of General Grivas, Longman Yay., Londra, 1964
- GİBBONS, H. Scott, Peace Without Honour, Ankara, 1969
- GÖKHAN, Mehmet R., Polis Emeklilerinin İlginç Anıları, (Basım yeri ve tarihi belli değildir.)
- KANOL, Kani, TMT'nin Şifreleri, Söylem Yay., Lefkoşa, Haziran 2012
- K. KESHİAN, Kevork, Nicosia; Capital of Cyprus Then and Now, The Moufflon Book and Art Center, Lefkoşa, 1990
- KÜRŞAD, Fikret, Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi, İstanbul, Haziran 1978
- MENGÜÇ, Arslan, Ben Tiremeşeli Mehmet Ali, Lefkoşa, 2013
- NECATİGİL, Zaim M., The Cyprus Conflict, Kemal Limited Yay., Lefkoşa, 1982
- ÖBERLİNG, Pierre, The Road To Bellapais, Columbia University Press Yay., New York, 1982
- ÖBERLİNG, Pierre, Kıbrıs Faciası, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1990
- SARICA, Murat, Erdoğan Teziç, Özer Eskiurt, Kıbrıs Sorunu, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay. İstanbul, 1975
- STAVRİNİDES Zenon, The Cyprus Conflict; National, Identity and Statehood, Cyrep Publications, Lefkoşa, 1999
- YALIN, İzzet Rıza, Beraber Güldük, Beraber Ağladık, Yayına Hazırlayan Fevzi Yalın, Ekim 2017, Lefkoşa
- YORULMAZ, Bülent, Övgü Tunalı ve Zeynep Şentürk, Kıbrıs Türk Toplumunun Yaşadığı 1963 ve 1974 Yılı Olaylarıyla İlgili Anılar-I, Lefkoşa, Aralık 2009.

IV. Makaleler

- ARMAOĞLU, Fahir, "Kıbrıs'ta Kanlı Noel ve Amerika", Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1991, s. 263
- ARMAOĞLU, Fahir, "Crisis The Cyprus Question Initiated In Turco-Greek Relations", Revue Internationale d'Histoire Militaire, Ankara, 1988, s. 228.
- İSMAIL, Sabahattin, "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Çöküşü", Güvenlik Kuvvetleri Dergisi, Lefkoşa, Kasım 1996, Sayı 30, Özel ek, s. 2

V. Sözlü Tarih Çalışması

- 1- Necmi Gençay ile 27 Temmuz 2005 tarihinde Gazi Mağusa'da yapılan görüşme.
- 2- Nevzat Uzunoğlu ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme
- 3- KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı merhum Rauf R. Denктаş ile 8 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 4- Suna Teğelcioğlu ile 7 Mart 2018 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 5- Fatma Sevem ile 12 Nisan 2017 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.
- Mukaddes Akyulaf ile 14 Ağustos 2018 günü Girne'de yapılan görüşme
- 7- Behiye Özkurtaran'la Güzelyurt/Mevlevi köyünde 12 Ağustos 2018 tarihinde yapılan görüşme.
- 9- Metin Aybars ile 23 Şubat 2017 ve 15 Nisan 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 10- Gürel Safa ile 25 Şubat 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 11- Derviş Özer Berkem ile 8 Şubat 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 13- Ali Gürsoy'la 17 Mart 2018 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 14- Yusuf Osman Gazi ile 3 Nisan 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 15- Özcan Özcanhan'la 15 Nisan 2017 tarihinde Ortaköy/Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 16- Ali Ziya Dinçer ile 11 Temmuz 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 17- Orhan Atai ile 20 Temmuz 2017 tarihinde Londra'da yapılan görüşme
- 18- Tuğrul Hilmi Berkay ile 5 Kasım 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 19- Hilmi Özen'le 30 Mart 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 20- Bataryacı Cemal'in oğlu Aytaç Bataryacı ile 15 Mayıs 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

- 21- Ünal (Mustafa) Mertli ile 29 Temmuz 2018 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 22- Turgut Özkaloğlu ile 9 Mayıs 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 23- Ali Gürsoy'la 17 Mart 2018 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 24- Sümer Şehidoğlu ile 16 Haziran 2015 tarihinde Alagadi/Girne'de yapılan görüşme.
- 25- Mehmet Zeka Güngör ile 20 Nisan 2007 tarihinde Gazi Mağusa'da yapılan görüşme
- 26- Yusuf Osman Gazi ile 3 Nisan 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 27- Fuat Beyar ile 3 Ekim 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme

VI. İnternet Kaynakları

- https://www.stwing.upenn.edu/~durduran/hamambocu/authors/svg/svg11_24_2005.html
- <http://www.gunlukkibris.com/HaberinDetayi?link=dr-kiriakos-cambazis-cemaliye-kibrisin-afroditi>

VII. Diğer Kaynaklar

- Mustafa Sami Akalın'dan alınan 5 Aralık 2013 tarihli bilgi notu
- 24 Aralık 2016 tarihli BRT yapımı Bakış Açısı isimli program

Extended Abstract

EOKA terrorist organization backed by Greece, and led by a former Greek Officer named Georges Grivas turned the island of Cyprus to be a bloody scene starting from 1st April 1955 up to 1960; the foundation of the Republic of Cyprus. The Republic of Cyprus established under the guarantorship of Turkey, Greece, and the United Kingdom by the Turkish and Greek Cypriots on 16th August 1960 unfortunately didn't long last due to the Greek Megali Idea obsession and Greek Cypriots' Enosis dreams. The deep state structure named Akritas led by the Minister of the Domestic Affairs of the newly-founded state; Policarpos Yorgadjis pushes the button so as to make the island of Cyprus be a Greek island, and to kick off all the Turkish Cypriots making mostly use of all the means they have had on the island on 21st December 1963. Then the Greek Cypriot assaults started known to be the Bloody Christmas of the Cyprus History on 24th December 1963, and the state collapsed down. Turkish Cypriots living in different parts of the island started moving to safer places so as to protect their lives, and new tent villages appeared in the vicinity of Lefkoşa/Nicosia; now known to be Hamitköy, Göçmenköy etc. None of the Turkish Cypriots was unable to continue his official work, such a reason caused the Greek Cypriots to grasp all the state institutions, and get the black propaganda against the Turkish people via Cyprus Broadcasting Corporation. The modern world and the United Nations did nothing but look on, and watch aside. The secret TMT organization then came to the surface relatively, and started fighting in the fronts not clandestinely as done till 21st December 1963. Turkish Cypriots starting to do something so as to improve their existence and legality on the island, to inform the world upon their situation, and keep in touch with them had their first announcement on 25th December 1963 firstly by Bayrak Radio from the isolated, and surrounded walled city of Lefkoşa. The main and the original official announcement also came in 28th December 1963 within a short range; heard by a limited number of people living over there. Then the other military radio station directed by TMT started to operate as named Lefke Ghazi Radio, Larnaca Doğanın Sesi Radio, Limasol Sancak Radio, Mağusa Canbulat radio, and the only one established out of the island; Anamur's Voice/Mücahit Radio. On the other hand, they have managed to form another, nameless, and secret radio station as well in Nicosia Laleli Camii Sokağı. On the other hand,

what they had to do just before the broadcasting and communication via Laleli Camii Sokağı and Bayrak Radio Station is to supply the necessary equipment urgently, and a special team of Turkish Resistance Organization (TMT) named Y-I (Yıldırım/Lightning-I) led by Mehmet Ali Tremeşeli realized an extremely dangerous operation called "Victoria/Bayrak" so as to get the above-mentioned equipment from a store nearby Paphos Gate in Lefkoşa which was closed since the first assaults of the Greek Cypriots up to now. This scientific study aims to focus on the above-mentioned dangerous and unknown operation with pre and after process.